

Osaamista
ja oivallusta
tulevaisuuden
tekemiseen

Nelli Kampman

”Pelkään että hänellä on pahoja taipumuksia”

Lesbojen representaatio kotimaisessa näytelmäelokuvassa

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Medianomi (AMK)

Elokuva ja televisio

Opinnäytetyö

13.11.2018

Tekijä(t) Otsikko	Nelli Kampman ”Pelkään että hänellä on pahoja taipumuksia” Lesbojen representaatio kotimaisessa näytelmäelokuvassa
Sivumäärä Aika	34 sivua 13.11.2018
Tutkinto	Medianomi (AMK)
Tutkinto-ohjelma	Elokuva ja televisio
Suuntautumisvaihtoehto	Elokuvaus ja leikkaus
Ohjaaja(t)	Elokvaleikkauksen lehtori Heikki Ahola
<p>Tässä työssä tutkitaan, millaista on lesbojen representaatio pitkässä suomalaisessa näytelmäelokuvassa. Työn tavoitteena on selvittää, millaisia lesbopäähenkilöitä kotimaisesta elokuvasta löytyy.</p> <p>Tutkimuksessa esitellään työssä käytettävä terminologia sekä pohjustetaan syitä sille, miksi seksuaalivähemmistöjen representaatiolla on merkitystä. Lisäksi käydään läpi homoseksuaaleihin kohdistuvaa lainsäädäntöä sekä kulttuuri-ilmaston kehitystä nykypäivään saakka.</p> <p>Tutkimuksessa esitellään kolme pitkää kotimaista elokuvaa, joissa päähenkilönä nähdään lesbohahmo: <i>Jäähyväiset</i> (1981), <i>Lapsia ja aikuisia</i> (2004) sekä <i>Tyttökuningas</i> (2015). Elokuvia tutkitaan sisällönanalyysin keinoin, esimerkiksi etsimällä yhteneväisyyksiä elokuvien päähenkilöiden ja elokuvien lesbokuvausten välillä.</p> <p>Opinnäytetyössä käy ilmi, että suomalaisessa elokuvassa lesbopäähenkilöitä on todella vähän ja että tutkimuksessa esiteltävät ja analysoidut elokuvat tarjoavat katsojalleen samaistumispintaa, mutta eivät juurikaan tukea.</p> <p>Työn tavoitteena on avata yhteiskunnallista keskustelua ja rohkaista elokuvantekijöitä tarttumaan seksuaalivähemmistöjen tarinoihin.</p>	
Avainsanat	representaatio, lesboelokuva, päähenkilö, näytelmäelokuva

Author(s) Title	Nelli Kampman "I fear she has wicked tendencies" - The Representation of Lesbians in Domestic Film.
Number of Pages Date	34 pages 13 November 2018
Degree	Bachelor of Arts
Degree Programme	Film and Television
Specialisation option	Cinematography and Editing
Instructor(s)	Heikki Ahola, Senior Lecturer in Editing
<p>This Bachelor's thesis studies the representation of lesbians in long domestic fictional films. The objective of this work is to look into what kinds of lesbian main characters can be found in the films that are made in Finland.</p> <p>The study presents terminology that is used throughout the thesis and lays the foundation on why the representation of sexual minorities matters. The study also looks through the legislation that affects homosexuals and the development of cultural environment throughout history.</p> <p>The study introduces three long domestic films which have a lesbian main character; <i>Jäähyvätiset</i> (1981), <i>Lapsia ja aikuisia</i> (2004) and <i>Tyttökuningas</i> (2015). The films are studied by means of content analysis, for example by searching the similarities of the main characters and the film's representation of lesbians.</p> <p>The study indicates that there are very few lesbian main characters in the Finnish films and that the films that were analysed offer some aspects that the viewer can identify with, but not much support.</p> <p>The ambition of this thesis is to open the sociological conversation in this matter and encourage filmmakers to seize the stories of sexual minorities.</p>	
Keywords	representation, lesbian film, main character, narrative film

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Terminologia	2
3	Miksi representaatiolla on merkitystä?	4
3.1	Representaation määritelmä	4
3.2	Representaation merkitys yksilön kannalta	4
4	Lainsäädännön vaikutukset homoseksuaaleihin Suomessa	6
5	Lesbot valkokankaalla ja televisiossa	9
6	Kotimaisen elokuvan lesbokuvauksia	11
6.1	Elokuvien valinta	11
6.2	Jäähyväiset	12
6.2.1	Elokuvan tapahtumat	12
6.2.2	Elokuvan tuotanto ja vastaanotto	16
6.3	Lapsia ja aikuisia	17
6.3.1	Elokuvan tapahtumat	17
6.3.2	Elokuvan tuotanto ja vastaanotto	19
6.4	Tyttökuningas	20
6.4.1	Elokuvan tapahtumat	20
6.4.2	Elokuvan tuotanto ja vastaanotto	23
7	Elokuvien päähenkilöiden analyysi	24
7.1	Epookit	24
7.2	Nykypäivän kuvaus	26
7.3	Analyysin yhteenveto	27
8	Johtopäätökset	28
	Lähteet	31
	Elokuvat	34

1 Johdanto

”Representaatio on politiikkaa” (Rossi 2010, 261).

Tällä otsikolla Leena-Maija Rossi kirjoittaa Tarja Knuutilan ja Aki Petteri Lehtisen toimittamassa kirjassa *Representaatio – Tiedon kivijalasta tieteiden työkaluksi*. Lause on pällannut mieleeni useamman kerran opinnäytetyötäni kirjoittaessani.

Nykypäivän yhteiskunnallisessa keskustelussa käsitellään paljon sitä, keiden tarinat pääsevät kuuluviin. Kuka saa kertoa tarinoita? Keille tarinoita kerrotaan? Minkälaisen katseen kautta tarkastelemme tarinoidemme kohteita? Tällainen pohdinta koskee useita eri ihmisryhmiä. Tässä opinnäytetyössä keskityn seksuaalivähemmistöihin, tarkemmin sanottuna lesboihin.

Elokuvia katsoessamme elämme siinä esiintyvien hahmojen mukana. Jännitämme kun tarinan sankari joutuu pinteeseen, itkemme kun hän menettää läheisensä ja iloitemme kun rakastavaiset saavat viimein toisensa. Pystymme myötäelämään fiktiivisten olentojen elämää, koska samaistumme heidän tunteisiinsa, heidän kohtaamiinsa haasteisiin ja erilaisiin persoonallisuuden piirteisiin. Yksinkertaistettuna näemme heissä ja heidän tarinoissaan jotakin tuttua, joka herättää meissä tunteita. Tästä syystä on tärkeää, että kaikilla meistä on mahdollisuus nähdä ruudulla hahmoja, joihin voimme samaistua.

Tässä opinnäytetyössä tutkin lesbojen representaatiota kotimaisessa pitkässä näytelmäelokuvassa. Alun perin tarkoitukseni oli tutkia seksuaalivähemmistöjen representaatiota, sen jälkeen homoseksuaalien (niin homojen kuin lesbojenkin), mutta lopulta päädyin rajaamaan opinnäytteeni ainoastaan lesboihin. Rajaus syntyi siksi, että kootessani esimerkkielokuvia homoseksuaalien representaation analysointia varten vaikutti hetken siltä, etten löydä mukaan vertailuun yhtäkään lesbosta kertovaa pitkää fiktioelokuvaa. Tästä kiinnostuneena päätin jatkaa etsintää ja lopulta rajata opinnäytteeni koskemaan ainoastaan lesbojen representaatiota.

Opinnäytteessäni tarkastelen elokuvien päähenkilöitä, jotka ovat lesboja. Lesboja löytyy useammastakin kotimaisesta elokuvasta sivurooleista, mutta nimenomaan päähenkilöinä he ovat harvassa. Ulkomailta sen sijaan vastaavista hahmoista ei ole pulaa. Halusin löytää suomalaisia vastineita *Fucking Åmålille* (Ruotsi, 1998), *Adelen elämälle* (*La Vie*

d'Adèle, Ranska/Belgia/Espanja, 2013), *Sisar Georgen surmalle* (*The Killing of Sister George*, USA, 1968), *Carolille* (USA/UK, 2015), *The Handmaidenille* (Etelä-Korea, 2016) ja niin edelleen. Suomessa on viimeisen vuoden aikana otettu valtavia harppauksia homoseksuaalien representaation suhteen, kun vuoden 2017 aikana ensi-iltaan tuli jopa kolme miesten välistä rakkautta kuvaavaa elokuvaa: *Tom of Finland*, *A Moment in the Reeds* sekä *Pihalla*. Työtä on tuki tälläkin saralla vielä tehtävänä, kolmesta elokuvasta nimittäin vain yksi pääsi Suomessa elokuvateattereihin asti ensi-iltavuotenaan. *A Moment in the Reeds* tuli Suomessa teattereihin kesäkuussa 2018, ja *Pihalla* taas tulee valkokankaille marraskuussa 2018.

Opinnäytetyöni tavoitteena on selvittää, millaisia kuvauksia lesboista kotimaisista elokuvista löytyy. Toivon että opinnäytetyöni avaa keskustelun siitä, miten käsittelemme lesboutta ja lesborakkautta kotimaisessa elokuvassa. Toivon löytäväni vastauksia siihen, missä olemme nyt ja miltä näyttää tulevaisuutemme.

2 Terminologia

Tässä luvussa määrittelen termit, joita tulen käyttämään opinnäytetyössäni. Puhun työssäni paljon seksuaalivähemmistön edustajista eri nimityksillä ja viittaan sukupuoliin. Uskon, että henkilön sukupuolen ja seksuaalisen suuntauksen voi määrittellä vain henkilö itse, huolimatta henkilön nimestä, sukupuolielimistä tai ulkonäöstä. Asianilmaisua yksinkertaistaakseni ja tutkimuksen mahdollistamiseksi olen määritellyt hahmoja miehiksi ja naisiksi ja tehnyt johtopäätöksiä heidän seksuaalisuudestaan esitettyjen tunteiden tai toiminnan perusteella. Rajaus on tehty tutkimuksen tarkoitusten mukaisesti, enkä sillä ota kantaa siihen, miten yksilön sukupuolta tai seksuaalisuutta voidaan määrittellä. Kaikki tulkintani koskevat fiktiivisiä hahmoja, joiden ominaisuuksia tarkastelen elokuvan fiktiivisen ympäristön ja tapahtumien kautta. Haluan myös korostaa, että opinnäytetyölläni en pyri ilmaisemaan, että seksuaalisuus olisi yksilön kohdalla pysyvä tila. Tarkastelen hahmojen tilannetta ainoastaan kyseisen elokuvan ajanjakson aikana, enkä ota kantaa siihen, voisiko hahmon seksuaalinen suuntautuminen muuttua hahmon elinkaaren aikana.

Nainen on henkilö, joka määrittelee itsensä naispuoliseksi. Naisoletettu on henkilö, jonka ympäristö määrittelee naiseksi ulkoisten ominaisuuksien kuten nimen, äänen, kasvojen tai vartalon perusteella. Tässä työssä käytän termiä nainen naisoletetun sijasta, vaikka en voi aina tietää varmuudella, kuinka henkilö on itse määritellyt sukupuolensa tai miten fiktiotuotannossa hahmo on määritetty.

Mies on henkilö, joka määrittelee itsensä olevan sukupuoleltaan miespuolinen. Miesoletetulla tarkoitetaan henkilöä, jonka ympäristö määrittelee mieheksi ulkoisten tekijöiden perusteella, esimerkiksi nimen, äänen, kasvojen tai vartalon perusteella. Opin näytetyöni yhteydessä puhun miesoletettujen sijasta miehistä, vaikka en voi aina varmuudella tietää, kuinka henkilö on itsensä määritellyt tai miten fiktiotuotannossa hahmo on määritetty.

Seksuaalivähemmistö tarkoittaa seksuaaliselta suuntautumiseltaan muita kuin heteroseksuaaleja. Yleensä termillä viitataan lähinnä homoihin, lesboihin ja biseksuaaleihin, mutta nimikkeen alle kuuluvat myös mm. aseksuaalit. (Seta 2016b.) Työn kannalta ei ole oleellista, mihin seksuaalisuuden vähemmistöryhmään tai -ryhmiin viitataan termiä käytettäessä, jollei sitä ole erikseen mainittu.

Homoseksuaali on henkilö, joka kokee seksuaalisia tai romanttisia tunteita henkilöön, joka on samaa sukupuolta kuin hän itse. Tässä työssä termillä viitataan sekä mies- että naispuolisiin homoseksuaaleihin. (Väisänen 2016.)

Homo on ilmaisu, joka tarkoittaa homoseksuaalista henkilöä, yleensä erityisesti miestä. Tässä työssä käytän termiä mies- ja naispuolisista homoista, jollei lesboja ole asiayhteydessä mainittu tai henkilön sukupuolta erikseen tarkennettu.

Lesbo on nainen, joka kokee seksuaalisia tai romanttisia tunteita toista naista kohtaan (Väisänen 2016.). Opinnäytetyössäni viitataan lesboihin edellä mainitulla tavalla. Elokuva-analyyysien yhteydessä käytän nimitystä lesbo hahmosta, joka elokuvan aikana ilmaisee tai kokee romanttisia, eroottisia tai emotionaalisia tunteita toista naishahmoa kohtaan.

Biseksuaali on henkilö, joka voi kokea seksuaalisia tai romanttisia tunteita sekä naisia että miehiä kohtaan. Tällä nimekkeellä voidaan viitata miehiin ja naisiin. (Seta 2016b.)

Naisparilla viitataan pariskuntaan, jolla on seksuaalisia ja/tai romanttisia tunteita toisiaan kohtaan ja jonka molemmat osapuolet ovat naisia.

Heteronormatiivisuus tarkoittaa oletusta, että suurin osa väestöstä on heteroja eli kokee viehätystä vastakkaista sukupuolta kohtaan. Esimerkiksi, parisuhteessa olevalla naisella oletetaan olevan aviomies tai poikaystävä, jollei käsitystä erikseen kiistetä tai korjata.

Olla kaapissa viittaa seksuaalisen suuntauksen piilotteluun. Henkilö joka ”on kaapissa”, ei ole vielä kertonut julkisesti suuntauksestaan. Yleensä kun puhutaan kaapissa olemisesta liittyen seksuaalisuuteen, tarkoitetaan sillä seksuaalivähemmistöjen edustajia. Tässä työssä viitataan tällä termillä homoihin.

Tulla ulos kaapista tarkoittaa sitä, kun kaapissa ollut henkilö (ks. edellinen) kertoo ympäristölleen julkisesti seksuaalisesta suuntautumisestaan. Tämän työn yhteydessä viitataan tällä termillä lesboihin.

Seksuaali-identiteetti on henkilön määrittelemä seksuaalisuuteen liittyvä kokonaisuus, joka pitää sisällään seksuaalisen suuntautumisen lisäksi seksuaalisuuden eri ulottuvuuksia kuten tarpeita, arvoja, mieltymyksiä, ilmaisutapoja ja kumppania koskevia mieltymyksiä. Seksuaali-identiteetillä voidaan viitata myös sosiaaliseen identiteettiin, jolloin henkilö kokee olevansa osa ryhmää. (Santalahti 2017.)

3 Miksi representaatiolla on merkitystä?

3.1 Representaation määritelmä

Sana ”representaatio” juontaa juurensa latinan kielen sanasta *repraesentare*, joka tarkoittaa oikeastaan kahta asiaa: kuvailla mielessään tai havainnollistaa/kuvailla sekä heti tekemistä/toteuttamista (Knuuttila & Lehtinen 2010, 10). Nykysuomen sivistyssanakirja määrittelee representaation edustukseksi ja representoimisen edustamiseksi (Nykysuomen laitos 1994, 353 – Mäkikoskelan 2008, 10 mukaan). Knuuttila ja Lehtinen jaottelevat representaation kontekstin mukaan seuraavasti:

Representaatiolla voidaan tarkoittaa kontekstin mukaan (esim. poliittista) edustamista, (esim. taiteellista) kuvaamista, (esim. kielellistä) esittämistä, (esim. semanttista) merkitsemistä, (esim. visuaalista) havainnollistamista ja (esim. tieteen tutkimuskohteiden) epäsuoraa, välineellistä ilmentämistä. (Knuuttila & Lehtinen 2010, 10.)

3.2 Representaation merkitys yksilön kannalta

Tässä opinnäytetyössä tarkastelen representaatiota nimenomaan yllä mainitun taiteellisen kuvaamisen kautta. Tutkin siis sitä, millaista on lesbojen representaatio suomalaisessa pitkässä näytelmäelokuvassa. Tässä osiossa pyrin avaamaan sitä, mikä merkitys

on mediassa näkyvien roolimallien esittämisellä. Miksi on tärkeää, että erilaisia esikuvia on nähtävillä?

Sarah C. Gomillion ja Traci A. Giuliano ovat kirjoittaneet julkaisun *The Influence of Media Role Models on Gay, Lesbian and Bisexual Identity*. Tekstissään he tutkivat median tarjoamien roolimallien vaikutusta seksuaalisen identiteetin muodostumiseen. Kyselytutkimuksen ja syvällisempien haastattelujen avulla he selvittivät, kuinka seksuaalivähemmistöjen edustajat kokivat median vaikuttaneen identiteettiinsä. Kyselyyn vastasi 126 henkilöä. Se, millaisella tavalla seksuaalivähemmistöt esitetään mediassa, on heidän mukaansa osa kulttuurillista ja historiallista kokonaisuutta, joka muovaa seksuaali-identiteetin muodostamista. Samaistuttavat ja rohkaisevat esikuvat mediassa voivat auttaa tiedostamaan omaa kiinnostusta samaan sukupuoleen ja kannustaa kertomaan asiasta läheisilleen. (Giuliano & Gomillion 2011, 330–331.)

Suurin osa Giulianon ja Gomillionin kyselyyn vastanneista oli kokenut samaistumisen yleisimpänä tapana, jolla mediassa esiintyvät seksuaalivähemmistöön kuuluvat henkilöt tai TV- tai elokuvahahmot olivat vaikuttaneet heidän identiteettiinsä löytämiseen. Monet olivat kokeneet vahvoja samaistumisen tunteita kohdatessaan tarinoita, jotka käsittelivät seksuaalivähemmistöjä. Monille mediassa esiintyneet julkisuuden henkilöt olivat tärkeitä roolimalleja. Seksuaalivähemmistöjen näkyminen mediassa innosti monia vastaajista olemaan ylpeitä seksuaali-identiteetistään. Kyselystä selvisi, että siihen millä tavalla vastaajat kertoivat muille seksuaalisesta suuntauksestaan, vaikutti eniten internet ja kirjallisuus. Elokuvien ja television vaikutus oli pienempi suhteessa edellisiin. Lehtien ja musiikin oli koettu vaikuttaneen vähiten. (Giuliano & Gomillion 2011, 334–338.) Homojen, lesbojen, biseksuaalien ja trans-ihmisten esittämistä mediassa seuraa yhdysvaltalainen GLAAD-järjestö. Medialle ohjatussa oppaassa Sarah Kate Ellis summaa, että monipuolinen ja asiallinen esittäminen ja uutisoiminen mahdollistaa tiedon levittämisen ja ennakkoluulojen rikkomisen. (GLAAD Media Reference Guide 2014, 4.)

Pro gradu -tutkielmassaan *”Entä jos pahin tapahtuisi, miten siitä selviytyisit?”* Taru Wickström lähestyy representaatiota toiselta kannalta. Yhtä merkittävää kuin esikuvien näkeminen ympäröivässä maailmassa, on myös se, jos esikuvia ei ole nähtävillä tai ne ovat yksipuolisia. Sosiaalisten representaatioiden avulla henkilö hahmottaa, mitä hänen on mahdollista olla ja mitä mahdollisuuksia hänellä on. Ihminen oppii seuraamalla ihmisiä ja yhteiskuntaa, mikä hänelle on omassa ympäristössään mahdollista, toivottua tai epä-

toivottua. Wickström lainaa työssään seuraavan ajatuksen representaatiosta: ”Olemattomat tai muutoin vajavaiset sosiaaliset representaatiot rajoittavat ihmisten näkemystä omista mahdollisuuksistaan.” (Fryberg & Townsend, 2008, Wickström 2013 mukaan.)

Wickström käyttää termejä ”suhteellinen näkymättömyys” ja ”absoluuttinen näkymättömyys”. Suhteellisella näkymättömyydellä hän tarkoittaa jonkin asian yksipuolisia tai puutteellisia representaatioita. Jonkin aiheen oppiminen suhteellisen näkymättömyyden kautta voi jäädä rajatuksi tai jopa vääristyneeksi. Esimerkiksi jos homoseksuaalisuus näytetään mediassa ainoastaan negatiivisina stereotyyppinä tai muuten kielteisessä valossa, antaa se vääristävää kuvaa siitä, millaisia homoseksuaalit ovat. Absoluuttisella näkymättömyydellä tarkoitetaan sitä, kun jostakin aiheesta ei ole ollenkaan representaatioita nähtävissä. Esimerkiksi seksuaalivähemmistöön kuuluvan nuoren saattaa olla hyvin vaikeaa rakentaa omaa seksuaali-identiteettiään tai löytää samaistumisen kohteita, jollei media tarjoa siihen sopivia esikuvia. (Wickström 2013, 10–11.)

4 Lainsäädännön vaikutukset homoseksuaaleihin Suomessa

Tässä luvussa käsittelen suomalaisten homoseksuaalien asemaa lainsäädännön näkökulmasta. Historia vaikuttaa kiistatta nykypäivään, ja seksuaalivähemmistöjen historia ei Suomessa ole kovin kaukaista historiaa, vaan lainsäädäntö ja asenteet kehittyvät yhä edelleen. Kaikki käsittelemäni lainsäädäntö ei suoraan kosketa homoseksuaaleja, mutta se on saattanut välillisesti vaikuttaa homoseksuaalien asemaan tai kulttuurin muodostumiseen. Edellisessä luvussa kerroin, miksi on tärkeää nähdä samaistuttavia esikuvia muun muassa viihteessä. Oheinen historia taas selittää osaltaan, miksi lesboesikuvia on yhä niin vähän nähtävillä.

Suomessa säädettiin 1889 seksuaalirikoksia koskevat lait, jotka perustuivat niin sanottuun absoluuttiseen sukupuolimoraaliin. Silloin määriteltiin kaikki avioliiton ulkopuolinen seksi rangaistavaksi teoksi. Myöhemmin lakia alettiin asteittain lieventämään. Vuonna 1926 kumottiin pykälä, joka kielsi kahden naimattoman henkilön sukupuoliyhteyden eli salavuoteuden. Vuonna 1948 rikoslaiosta poistettiin kohta, joka kielsi henkilön harjoittaman seksin muun kuin aviopuolisonsa kanssa. Muutokset perusteltiin sillä, ettei rikoslaki ollut sopiva keino valvoa kahden aikuisen välistä seksuaalista käyttäytymistä. Rikoslainsäädäntöön jäi kuitenkin yhä pykälä, joka koski aikuisten samaa sukupuolta olevien henkilöiden välistä seksiä. (Mustola & Pakkanen 2007, 19.)

Vasta vuonna 1966 Suomen hallitus asetti komitean valmistelemaan seksuaalirikoslainsäädännön uudistusta. Komitea antoi mietintönsä seuraavana vuonna ja esitti laista poistettavaksi homoseksin rangaistavuuden. Samalla seksuaalirikoskomitea ehdotti eri sukupuolta olevien henkilöiden väliselle seksille suojaikärajaksi 15 vuotta, mutta samaa sukupuolta olevien kanssa 18 vuoteen. Heteroseksin suojaikäraja nostettiin lain valmisteluprosessissa 16 ikävuoteen, mutta homoseksissä se jäi suositeltuun 18 ikävuoteen. Jos henkilöiden välillä oli valtasuhde, kuten huoltajuus- tai opettaja-oppilassuhde, ikäraja oli eri sukupuolta olevien kohdalla 18 ja samaa sukupuolta olevien kohdalla 21 vuotta. Erot suojaikärajoissa selittyvät ajan kuvalla, sillä lakeja säädettäessä uskottiin, että nuoret, seksuaalisesti vakiintumattomat henkilöt olivat alttiita homoseksuaalisille viettelyille. Aikuisten välisen homoseksin dekriminialisointi saatiin lopulta eduskunnassa läpi konservatiiveja miellyttävänä kompromissina. Aikuisten välinen homoseks ei olisi enää rikos, mutta ”julkinen haureuteen kehottaminen toisen samaa sukupuolta olevan kanssa” tuli rangaistavaksi teoksi. Laki hyväksyttiin ja se astui voimaan 1.2.1971. (Mustola & Pakkanen 2007, 19–20.)

Suomessa homomiehet ovat saattaneet vaivihkaa tavata toisiaan helsinkiläisravintoloissa jo 1800-luvulta saakka, vaikka varsinaista homoravintolaa ei ollut syntynyt edes lainsäädännön höllennyttyä 1971. Lesbojen baarikulttuuria taas ei Suomeen voinut muodostua, sillä alkoholia tarjoiltiin vain ruokailun yhteydessä ravintoloissa, eivätkä naiset päässeet ravintoloihin ilman miesseuralaista. Tällä määräyksellä haluttiin välttää prostituutiota ravintoloissa. Kun miesten ja naisten välistä tasa-arvoa alettiin ajamaan, siirtyi naisten ravintolaan pääsy julkiseksi keskusteluksi lehdistöön. Alko lupasi vuonna 1967 ravintoloille, ettei luokitus anniskelupaikassa laske, vaikka alkoholitarkastaja näkisi ravintolassa yksinäisiä naisia. (Mustola & Pakkanen 2007, 20–21.)

Vuonna 1974 perustettiin Seta (*Seksuaalinen tasa-arvo – Sexuellt likaberättigande*) -järjestö. Seta alkoi ajaa kehotuskieltolain poistamista, homoseksuaalisuuden poistamista sairausluokituksesta ja suojaikärajojen yhdenmukaistamista. Lääkintähallitus poisti homoseksuaalisuuden sairausluokituksesta vuonna 1981, mutta suojaikärajat yhtenäistettiin vasta 1999. Kehotuskieltolaista tehtiin YK:n ihmisoikeuskomitealle kantelu vuonna 1979, sillä kehotuskiellon ja sen käytön koettiin rikkovan YK:n kansalaisoikeuksia ja sananvapautta. Kantelijoina oli muun muassa toimittajia, joiden tekemiä ohjelmia Yleisradio ei esittänyt. YK:n ihmisoikeuskomitea totesi vuonna 1982, että ”yleisen moraalin käsite” vaihtelee maittain, jonka takia tulkintavalta jäi maan viranomaisille. (Mustola & Pakkanen 2007, 20–21.)

Kehotuskieltolaki sai jäädä edelleen voimaan. Useat kansanedustajat tuottivat eduskuntakyselyitä ja lakialoitteita kiellon kumoamiseksi 1970- ja 1980-luvuilla, mutta vetoamukset eivät tuottaneet tuloksia. Seta tarttui radikaalimpiin keinoihin ja alkoi harjoittaa kansalaistottelemattomuutta, jotta vanhentunut laki herättäisi huomiota. Helsingissä järjestettiin useita mielenosoituksia ja tempauksia, jossa osallistujat huusivat tai pitivät kylttejä ”kehotamme homoseksuaalisuuteen”. Aktivistit allekirjoittivat tunnustuksia, ilmiantoivat itsensä ja yrittivät kaikin keinoin provosoida poliisia ja oikeuslaitosta tutkimaan kehotuskieltolain tahallista rikkomista koko 1980-luvun. Rikokset kuitenkin katsottiin niin pieniksi, ettei katsottu aiheelliseksi ryhtyä syytetoimiin. Kehotuskieltorikokset kuitattiin ”anteeksiannettavana ajattelemattomuutena”. Ensimmäisen kerran asiasta saatiin oikeudenkäynti Turussa vuonna 1990, kun vapautuspäivät (nykyisin Gay Pride -tapahtuma) järjestettiin ensimmäisen kerran pääkaupunkiseudun ulkopuolella. Neljä aktivistia kehotti torilla kovaäänisillä yleisöä homoseksuaalisuuteen, ja yksi heistä teki rikosilmoituksen itsestään ja muista. Helsingin poliisi ei ollut enää vuosiin reagoinut vastaavaan toimintaan, mutta Turussa poliisi kuulusteli lain rikkojia ja syyttäjää nosti syytteen. Aktivistit halusivat oikeudenkäynnillä vetää suuren yleisön huomion vanhentuneeseen lakiin, mutta oikeudenkäynti käytiin suljettujen ovien takana. Lopulta myös Turun raastuvanoikeus ohitti tempauksen jälleen anteeksiannettavana ajattelemattomuutena ja antoi vapauttavan päätöksen vedoten lain vanhentuneisuuteen. Syytetyt valittivat hovioikeuteen tuomiostaan, joka vain vahvisti edellisen päätöksen. Kehotuskieltolaki menetti 1980-luvun aikana merkityksensä ja muuttui lain kuolleeksi kirjaimiksi, Turun oikeudenkäynti ainoana poikkeuksenaan. (Mustola & Pakkanen 2007, 29–30.)

Vuodesta 1972 lähtien Suomessa oli vireillä rikoslakia koskeva kokonaisuudistus. Oikeusministerit olivat haluttomia tekemään osamuutoksia lakiin, joka pitäisi kokonaisuudessaan kirjoittaa uudestaan. Jo 1990-luvun alussa oli selvää, että eriarvoiset suojaikärajat, kehotuskieltolaki ja muut vanhentuneet pykälät tullaan kumoamaan. Kokonaisuudistus oli iso urakka ja seksuaalirikoslaki oli osa sen viimeistä osakokonaisuutta. Uudistus valmistui 1998, jolloin nämä kaksi pykälää, jotka asettivat homoseksuaalit Suomessa eriarvoiseen asemaan, kumottiin. Päivitetty rikoslaki astui voimaan 1.1.1999. (Mustola & Pakkanen 2007, 31.)

Suhteessa Eurooppaan homoseksuaaleja koskeva lainsäädäntö on Suomessa ”hyvää keskiluokkaa”, kuten Kati Mustola kertoo *Sateenkaari-Suomi*-kirjansa johdatuksessa. Sen sijaan suhteessa muihin Pohjoismaihin Suomi on usein tullut valitettavan jälkijunnassa. Muissa Pohjoismaissa oltiin jo avaamassa lasten adoptiota samansukupuolisille

pariskunnille, kun Suomessa vasta 2001 säädettiin samaa sukupuolta olevien parisuh-
teiden rekisteröimisen salliva laki. Uusi parilaki ei sisältänyt adoptio-oikeutta samansu-
kupuolisille pariskunnille. Rekisteröity parisuhde astui voimaan 1.3.2002. (Mustola &
Pakkanen 2007, 32.)

Yli 10 vuotta myöhemmin, kansalaisaloitteen jouduttamana eduskunta hyväksyi avioliit-
tolain muuttamisen joulukuussa 2014. Jatkossa kaksi samaa sukupuolta olevaa henkilöä
saivat solmia avioliiton keskenään. Samalla avioliittolaista poistuvat miehestä ja naisesta
puhuvat maininnat. Tasavertainen avioliittolaki tuli voimaan 1.3.2017. (Seta n.d. a)

5 Lesbot valkokankaalla ja televisiossa

Tässä luvussa käsittelen sitä, millaista kuvastoa lesboista on esitetty mediassa 1900-
luvun alkupuolelta nykypäivään. Koska lesbouden kuvaaminen elokuvissa ja televisiossa
oli pitkään maailmalaajuisesti joko kiellettyä tai vähintäänkin tabu, on lesboyhteisö jou-
tunut etsimään esikuvia toisaalta. Koska valkokankailla ei ole näkynyt selkeästi lesboksi
nimettyjä hahmoja tai hahmoja, joilla olisi elokuvan tapahtumien aikaan romanttisia tun-
teita muita naisia kohtaan, ovat lesboksi itsensä identifioineet henkilöt pyrkineet samais-
tumaan vahvoihin naishahmoihin, seikkailullisiin mieshahmoihin tai naisten välisen ystä-
vyyden kuvauksiin. Tämän vuoksi elokuvan ja television lesbokuvasta puhuttaessa ei
voida keskittyä ainoastaan lesbohahmoihin, vaan myös yhteisön voimakkaasti ihan-
noimiin hahmoihin. Tällaisia hahmoja ovat esimerkiksi Marlene Dietrichin hahmo eloku-
vassa *Marokko* (*Morocco*, USA, 1930), Lucy Lawlessin pääosarooli tv-sarjassa *Xena*
(*Xena: Warrior Princess*, USA, 1995-2001) tai Geena Davisin ja Susan Sarandonin esit-
tämät Thelma ja Louise samannimisessä elokuvassa (USA, 1991). (Becker, Citron, Le-
sage & Rich 1995, 29.)

Steven Paul Daviesin mukaan ensimmäinen elokuvassa esiintynyt lesbohahmo on Krei-
vitär Geschwitz elokuvassa *Pandoran lipas* (*Pandora's Box*, Saksa, 1929). Kyseessä on
mykkäelokuva, joka kertoo löyhämoraalisesta työstä, jonka ainoana tavoitteena on
saada nautintoa. Elokuvassa päähenkilö Lulu ajautuu pikkuhiljaa siveettömästä elämän-
tavastaan prostituutioon. (Davies 2008, 18–24.) Kreivitär Geschwitz on yksi Lulun mat-
kansa aikana kohtaamista henkilöistä. Hänen lesbouttaan ei elokuvassa suoraan mai-
nita, mutta hänen vihjaillaan olevan viehättynyt Lulusta. Kreivitär on ulkoasultaan mas-
kuliininen ja käyttää elokuvassa smokkia. (Defiant Success 2015.)

1930-luvun Yhdysvalloissa elokuvateollisuus otti käyttöön itsesensuuriohjeistuksen eli tuotantokoodin. Koodi toimi elokuvantekijöiden moraalinvartijana, ja sen tavoitteena oli säädellä seksuaalisuuden ja rikollisuuden esittämistä elokuvissa. Kyseinen koodi oli käytössä 1950-60-lukujen vaihteeseen saakka, jolloin elokuvatuotanto lopulta vapautui. Koodin raukeamiseen johti asenneilmapiirin vapautuminen, jolloin elokuvateollisuudessa pääteltiin, että esimerkiksi vapaamman seksuaalisen kuvaston esittäminen elokuvissa saattaisi houkutella lisää kävijöitä elokuvateattereihin. (Kangasniemi 1996, 242–243.)

Tämä johti siihen, että homoseksuaalisuutta voitiin käsitellä elokuvissa, kunhan kuvat ja keskustelut pysyivät turvallisina ja hienotunteisina. Tuotantokoodin raukeamisen myötä päivänvalon näki esimerkiksi elokuva *Huhu* (*The Children's Hour*, USA, 1961). Elokuvassa Audrey Hepburnin ja Shirley MacLainin esittämät yksityiskoulun opettajat joutuvat hankaluuksiin, kun yksi heidän oppilaistaan väittää kotona naisten olevan rakastuneita toisiinsa. *Huhu* johtaa koko koulun tuhoon, kun vanhemmat yksi kerrallaan ottavat lapsensa pois sieltä. MacLainin hahmo ymmärtää tarinan edetessä olevansa todella rakastunut Hepburnin näyttelemään ystäväänsä ja kollegaansa ja tunnustaa tälle rakkautensa. Suhteen ollessa mahdoton ja MacLainin hahmon ahdistuttua tunteistaan hän päätyy itsemurhaan. Tällaisen käsittelytavan katsottiin olevan tarpeeksi hyvän maun mukainen tapa käsitellä homoseksuaalisuutta, minkä vuoksi MacLainin hahmon lesbous voitiin tuoda näinkin selkeästi esille. (Davies 2008, 48, 54–55.)

Suomessa ei ole ollut käytössä vastaavanlaista elokuvateollisuuden itsesensuurikoodistoa kuin Yhdysvalloissa, mutta sen sijaan homoseksuaalisuus oli laitonta vielä 70-luvulle saakka, mikä luonnollisesti rajoitti homojen ja lesbojen kuvastoa kotimaisessa elokuva- ja televisiotuotannossa. Homoseksuaalisuuden dekriminialisointia seurasi kehotuskielto-laki. Sen takia valtiollinen yleisradioyhtiö ei pitkään uskaltanut lähettää homoseksuaalisuutta käsitteleviä radio- tai tv-ohjelmia oikeudellisten seuraamusten pelossa. Yle hylkäsi tai jätti jo tehtyjä ohjelmia lähettämättä. Lain puitteissa olisi ollut mahdollista esittää homoseksuaaleja ja homoseksuaalisuutta käsitteleviä asiallisia ohjelmia, mutta asenneilmapiirin takia ne koettiin riskialttiiksi. Varovaisuudesta huolimatta radio- ja tv-ohjelmista tehtiin ainakin kaksi rikosilmoitusta 1970-luvulla. BBC:n tuottama televisiodokumentti *Vihattu vähemmistö* (1975) kertoi USA:n homojen omasta kirkosta. Yhtiö antoi vastaavalle toimittajalle varoituksen, sillä ohjelmaa saatettiin pitää myönteisen kuvan antamisena homoseksuaalisuudesta. Muista syytetoimista luovuttiin. Toinen rikosilmoitus koski ruotsinkielistä radio-ohjelmaa *Työmarkkinoilta poissuljetut* (*Arbetsmarknadens uteslutna*),

joka käsitteli homojen työsyryntää Suomessa. Ohjelmassa kuultiin psykiatria ja asianajajaa, jotka suhtautuivat myönteisesti homoseksuaaleihin. Syytteen mukaan ohjelma pyrki edistämään homoseksuaalisuuden asemaa yhteiskunnassa. Helsingin raastuvanoikeus antoi jutulle vapauttavan tuomion, mutta ilmoittajan valitettua tuomiosta, käsiteltiin asiaa vielä hovioikeudessa. Kumpikin oikeusaste totesi vastaavan toimittajan syyttömäksi. Kehotuskieltolaki mahdollisti Yleisradion itesesensuurin, jota se harjoitti uusien syytteiden pelossa. (Mustola & Pakkanen 2007, 27.)

Rikoslain kumouduttua ja kehotuskieltolain hellitettyä oli Suomessa enemmän tilaa homoseksuaaleja käsittelevälle ohjelmistolle ja artikkeleille. Kulttuurillisesti merkittävä hanke oli yhteistyössä Turun seudun Setan kanssa organisoitu homo- ja lesboelokuvan festivaali vuonna 1992. Tapahtuma levisi muillekin paikkakunnille ja kasvoi kansainväliseksi elokuvakatselmukseksi nimeltä Pervoplanet. (Mustola & Pakkanen 2007, 35.) Myöhemmin tapahtuma sai nimekseen Vinokino, ja se kuvailee itseään Suomen ainoaksi seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen tarinoihin keskittyväksi elokuvafestivaaliksi. Näytöksiä järjestetään vuonna 2018 Helsingissä, Turussa, Oulussa ja Tampereella. (Vinokino 2018.)

Suomessa, kuten muuallakin maailmalla, naisten väliset romanttiset suhteet televisiossa ja elokuvissa on usein verhoiltu syväksi ystävyudeksi. Siksi lesboesikuvien löytäminen on ollut haasteellista. Kulttuurillisesti merkittäviä televisioesityksiä suomalaisessa televisiossa ovat olleet 2000-luvun alkupuolella alkanut *Älä kerro äidille 2* (*Queer as folk*, UK, 1999–2000) ja vuodesta 2005 lähtien *L-Koodi* (*The L Word*, USA/Kanada, 2004–2009). *Älä kerro äidille 2* käsittelee ensisijaisesti homomiehiä, mutta sarjassa on myös lesbopari. Sarja esittää naiset hieman halventavassa valossa ja tarjoaa vain yhdenlaisen stereotyyppisen kuvan maskuliinisesta naisesta. *L-Koodi* kertoo lesbonaisten välisistä ystävyys ja rakkaussuhteista ja esitteleekin hahmojen kirjoa huomattavasti laajemmin esimerkiksi ulkonäön ja uran puolesta. (Arola 2008, 43.)

6 Kotimaisen elokuvan lesbokuvauksia

6.1 Elokuvien valinta

Tässä luvussa käyn läpi analysoitaviksi valitsemieni elokuvien juonen sekä kerron elokuvan tuotannosta ja sen saamasta vastaanotosta. Rajasin opinnäytetyöni käsittele-

mään kotimaisia, pitkiä fiktioelokuvia, joissa elokuvan päähenkilö on lesbo. Hain rajaukseeni sopivia elokuvia yhdessä KAVI:n kirjaston henkilökunnan kanssa. Hakusanalla lesbo tulee kansallisesta elokuva- ja televisioarkistosta tulokseksi 12 osumaa. Näiden osumien joukosta löysin elokuvat *Lapsia ja aikuisia* (2004) sekä *Tyttökuningas* (2015). 12 elokuvan joukosta rajasin vaihtoehdon pois, mikäli kyseessä oli dokumentti- tai lyhytelokuva, tai mikäli elokuvassa esiintynyt lesbohahmo oli sivuroolissa. Arkiston haku ei tuottanut tulokseksi *Jäähyväiset*-elokuva (1981), mutta olin törmännyt siihen jo aiemmin etsiessäni kotimaisia elokuvia naisten välisestä rakkaudesta. Lopullinen analyysini käsittelee siis kolmea pitkää näytelmäelokuva: *Jäähyväisiä*, *Lapsia ja aikuisia* sekä *Tyttökuningasta*. Elokuvat on tehty aikavälillä 1981-2015, eli ajallisesti otanta on kohtalaisen laaja.

6.2 Jäähyväiset

Vanhin analysoimani elokuva on Tuija-Maija Niskasén vuonna 1981 ohjaama *Jäähyväiset* (*Avskedet*). Elokuva tehtiin suomalais-ruotsalaisena yhteistuotantona, ja tuotantoyhtiönä toimi ruotsalainen Cinematograph Ab. Elokuva kuitenkin luetaan myös suomalaisiksi tuotannoksi, sillä sen suomalaisena rahoittajana toimi silloinen Mainos-TV. Elokuvan kokonaisbudjetti oli 4,5 miljoonaa ruotsin kruunua ja se sai ensi-iltansa Suomessa 1982 (KAVI n.d. a) KAVI:n avustuksella tekemäni selvityksen mukaan vaikuttaisi siltä, että *Jäähyväiset* on ensimmäinen kotimainen pitkä näytelmäelokuva, jossa käsitellään lesboutta.

6.2.1 Elokuvan tapahtumat

Jäähyväiset pohjautuu suomalaisen teatteriohjaajan ja -johtajan Vivica Bandlerin tarinoihin nuoruudestaan. Elokuvan päähenkilö on Valerie von Freyer, pankkiiri Magnus von Freyerin tytär, joka etsii seksuaali-identiteettiään 1930-luvun Suomessa. Elokuvan ensimmäinen puolisko käsittelee Valerien lapsuutta von Freyerin perheessä. Elokuva alkaa Magnus von Freyerin hautajaisista, joissa vieraat esittävät surunvalittelujaan perheen kahdelle tyttärelle Valerielle ja Margaretille. Jo ensimmäisessä kohtauksessa tehdään selväksi perheen isän olevan voimakas auktoriteetti, joka kohtelee vanhinta lastaan Valerietä kylmästi. Valerien aikuinen kertojaääni kertoo, etteivät vanhemmat koskaan voisi hänen mielestään pitää häntä yhdenvertaisena kanssaan:

Jo ulkoinen olemukseni loukkasi heitä ja murskasi yhteenkuuluvuuden.

Elokuvan alkupuolisko on runsas kokoelma yksittäisiä tilanteita ja katkelmia muistoista, joista osa on Valerien kehityksen kannalta merkittäviä. Lapsuudesta ensimmäiseksi merkittäväksi kokemukseksi nousevat von Freyreiden järjestämät tanssiaiset elokuvan ensimmäisen puoliskon alkupuolella. Nuori Valerie näkee isänsä käyttäytyvän läheisesti erään naispuolisen juhlavieraan kanssa äidin laulaessa vieraille. Myöhemmin hän näkee isänsä menevän samaisen juhlavieraan kanssa yläkertaan. Perheen kotiopettajattaren laittaessa Valerietta nukkumaan, hän alkaa kysellä tältä, miksei hän ole vielä mennyt naimisiin. Kotiopettajatar vetoaa siihen, ettei ole vielä törmännyt kehenkään, jonka kanssa tohtisi mennä. Hän kertoo Valerielle rakkaudesta seuraavasti:

Rakkaus tekee jokaisesta paremman kuin hän muutoin olisi. – Ehkä rakkaus ei ole vain onnea. Ehkä rakkaus on kuten koko elämä – ristiriitaisten voimien haastetta.

Toinen merkittävä tapahtuma Valerien lapsuudessa on äidin keskenmeno. Isä ja äiti ovat aiemmin illalla lähteneet yhdessä juhliin, joista äiti palaa yksin etukäteen tuskaisena. Valerie kuulee palvelusväen puhuvan keskenmenosta ja ihmettelevän miksi rouva joutui tulemaan yksin kotiin juhlista. Katsojalle näytetään myös vanhempien välinen keskustelu, joka viimeistään lyö naulan arkkuun kylmän isän hahmolle. Keskenmennyt lapsi olisi ollut poika ja Magnus on silminnähdyn pettynyt vaimoonsa. Epätoivoisena äiti selittää, että hän kyllä ”yritti pidätellä [keskenmenoa]”.

Kolmas ja viimeinen Valerien lapsuuden merkittävä tapahtuma on hänen pikkusiskonsa Margaretin syntymä ja sitä seuranneet tapahtumat. Siskon syntymän jälkeen äiti on etäinen vanhempaa tytärtään kohtaan. Valerie päätyy lukemaan salaa äitinsä päiväkirjaa, jossa äiti paljastaa haluavansa luoda Margaretiin läheisemmän suhteen, sillä hän kokee, ettei hänellä ole Valerieen minkäänlaista kontaktia:

Kärsin katsellessani häntä, mutta en voi asialle mitään. – – Pelkään että hänellä on pahoja taipumuksia. Kaikki hänen toverinsa ovat jotenkin omituisia.

Valerie luonnollisesti pahoittaa mielensä lukemastaan ja yrittää yöllä kuristaa itsensä hyppynarulla. Perheen palvelusväkeen kuuluva Elin kuitenkin löytää hänet. Valerie itkee ja pyytää ettei Elin kertoisi näkemästään isälle ja äidille.

Elokuvan toinen osuus sijoittuu Valerien nuoruuden vuosiin ja päättyy isän kuolemaan mistä elokuva alkoikin. Suomessa eletään sota-aikaa ja von Freyreillä vietetään tanssiaisia. Kyseessä ovat elokuvan toiset tanssit perheen kotona ja Valerie seuraa nyt nuorena naisena vierestä, kuinka hänen pikkusiskonsa Margaret kulkee vieraiden keskuudessa

hurmaten kaikki. Ero Valerien lapsuuteen on ilmeinen, elokuvan alun juhlissa aikuiset eivät kiinnittäneet mitään huomiota Valerieen kotiopettajarta lukuun ottamatta.

Tanssiaisat toimivat myös näyttämönä Valerien ja hänen tulevan rakkauden kohteensa Kerstinin ensitapaamiselle. Valerien ja Kerstinin katseet kohtaavat ja heidän välillään on selvästi sähköä. Valerie lähestyy Kerstiniä juhlissa ja asettaa kätensä hänen tuolinsa selkänojalle. Juhlat kuitenkin keskeytyvät ilmahyökkäyksen takia, mikä tarjoaa Valerieelle ja Kerstinille mahdollisuuden piilotella yhdessä juhlasalissa ja käydä luottamuksellista keskustelua. Valerie uskoutuu Kerstinille ja kertoo haaveilevansa urasta teatterissa. Kerstin kannustaa häntä tavoittelemaan unelmiaan, mutta Magnus murskaa tyttärensä haaveet nopeasti vedoten siihen, että niin kauan kuin tytär asuu hänen talossaan, on ”tahtosi minun povitaskussani”.

Valerie ja Kerstin viettävät yhdessä iltaa hämärästi valaistussa huoneessa. Kerstin polttaa tupakkaa ja tanssii Valerieelle, ja Valerie suutelee Kerstinin otsaa. Illan jälkeen isä Magnus on kutsunut tyttärensä, vaimonsa ja Kerstinin työhuoneeseensa. Hän on löytänyt Valerien kirjoittaman rakkaudentunnustuksen Kerstinille ja pakottaa tyttärensä lukemaan kirjeen ääneen kaikkien läsnä ollessa:

Rakas Kerstin, Bernadetteni!

Läksin juuri luotasi enkä saa unta. Olet yhä lähelläni ajatuksissani ja silti kaipaen jo sinua. Ilman sinua en voi löytää sitä Valerieta jota kykenen rakastamaan vain kauttasi. Mutta enää en pelkää. Olen tehnyt päätökseni. Aion sittenkin yrittää teatteriin. Uskon siihen mitä sanoit Thomas Mannin lausuneen: ”Tullakseen taiteilijaksi täytyy ensin elää kuin kuritushuoneessa.” Koko ajan menen ikkunaan toistamaan nimeäsi ääneen. Sinä olet ihmiseni, se jumalolento jota odotin kaikki nämä vuodet. Kuinka tahtoisinkaan antautua sinulle. Mennä yhä uudestaan minuutesi läpi. Nyt vasta tiedän mitä on rakastaa ja olla rakastettu pelkoa vailla.

Valeriesi

Myös Kerstin tunnustaa rakkautensa Valerieta kohtaan. Isältä ei heru sympatiaa nuorelle parille, vaan hän nimittää heidän kaltaisiaan kummajaisiksi ja muistuttaa ettei mikään yhteiskunta hyväksy heitä. Hän vaatii, että Valerie lähetetään pois Margaretin luota antamasta huonoja vaikutteita. Valerie päätyy lähtemään lotaksi Lappiin. Valerien lotta-aikaa ei esitetä elokuvassa, vaan kuvassa näkyy perheen kotitalo ja taustalla kuuluvat sodan äänet. Tämän jälkeen siirrymme seuraamaan ensimmäistä rauhanajan joulua, jota Valerie ja äiti viettävät kaksin kotona. Valerie paheksuu isää, joka on useita tunteja myöhässä. Margaretkaan ei ole päässyt paikalle, sillä hän on mennyt naimisiin. Isä tulee

juopuneena kotiin ja Valerie ottaa hänen kanssaan yhteen. Valerie yrittää puolustaa isän huonosti kohtelevaa äitiä, mutta tämä kieltäytyy avusta ja toteaa ettei hän tarvitse ”henkivartijaa”.

Valerie työskentelee nykyisin näyttelijänä teatterissa, jonne Kerstin tulee häntä tapamaan. Valerie ilahtuu Kerstinin tulosta ja yrittää lähestyä häntä hellästi. Kerstin väistää ja paljastuu että hän on kihloissa ja sanoo olevansa onnellinen. Valerie ymmärtää jonkin olevan vialla ja arvailujen jälkeen ymmärtää Kerstinin olleen suhteessa Magnus von Freyerin kanssa.

Kuvio 1. Valerie (oik.) ja Margaret häpäpäiväjuhlissa (Kangasniemi n.d.)

Siirrymme elokuvan kolmansiin juhliin, joissa sekä Valerie että Margaret ovat aikuisina paikalla (kuvio 1). Vietetään heidän vanhempinsa 40-vuotishäpäivää. Molemmat vanhemmista ovat jo harmaantuneet ja äiti istuu pyörätuolissa. Juhlissa Margaret kritisoi siskoaan siitä, että tämä on aina myötäillyt ja asettunut perheen puolelle. Margaret kertoo myös, ettei tiedä mitä hän tahtoo.

Elokuva päättyy kohtaukseen, jossa isä makaa kuolinvuoteellaan. Hän uhoaa, ettei pelkää kuolemaa, kuten tyttöjen äitikään ei pelännyt. Viimeisenä piikkiään isä vielä nimitää Valerieta vammaiseksi ja väittää, ettei tämä tule jättämään mitään jälkeensä koska on lapseton. Valerie sanoo isälle toivovansa ainoastaan, että isä joutuisi elämään koko elämänsä uudelleen ilman rakkautta. Isä pyytää lapseltaan suojelusta, mutta Valerien

kysyessä mitä vastaan, hän vastaa, ettei tiedä. Juuri ennen kuolemaa Valerie toteaa, ettei kuolema ole viikatemies eikä pyöveli, vaan vapahtaja.

6.2.2 Elokuvan tuotanto ja vastaanotto

Jäähyväiset sai elokuvana alkunsa Ruotsissa, jossa TV2:n teatteritoimituksen päällikkö Lars Löfgren tutustui silloiseen Tukholman kaupunginteatterin johtajaan Vivica Bandleriin. Löfgren kuunteli Bandlerin tarinoita tämän nuoruudesta ja hänen aloitteestaan Bandlerin kertomusten pohjalta alettiin valmistella elokuvan käsikirjoitusta. Käsikirjoituksen kehittelyyn osallistui myös Jörn Donner, joka toimi tuolloin Ruotsin elokuvainstituutin johtajana. Elokuvan käsikirjoittajaksi valittiin Eija-Elina Bergholm, joka oli tehnyt ennenkin yhteistyötä Donnerin kanssa. (KAVI n.d. a)

Kuvausten jälkeen elokuva kulki kolmen eri leikkaajan läpi ennen kuin se oli valmis, Ensin Bergman, sitten Niskanen ja lopuksi Donnerin oma leikkaaja Dubravka Cebulc. Donnerin mielestä elokuva ei vastannut käsikirjoitusta tavalla, jonka tuotantosopimus vaati. Myöskään Brandler ei ollut tyytyväinen lopputulokseen vaan koki ettei ohjaaja ollut seurannut käsikirjoitusta. Hän sanoi myös: "Tiettyjä tärkeitä kohtauksia ei ole mukana. Ja ennen kaikkea: huumori on poissa." Erimielisyyksien takia Brandler veti nimensä pois alkuteksteistä. (KAVI n.d. a)

Elokuva on kuvattu pääosin Ruotsissa, mutta ulkokuvat on kuvattu Helsingissä Huvilakadulla. Suomen elokuvatarkastamo, Suomen elokuvaääitiö, Teosto ja Svensk Filmograf ovat luokitelleet elokuvan ruotsalaiseksi. Tuija-Maija Niskanen luonnehtii elokuvaansa seuraavasti:

Jäähyväiset on suomalainen elokuva": – –"Sen käsikirjoittajat, kuvaaja ja ohjaaja sekä monet keskeiset näyttelijät ovat suomalaisia. Tämä ratkaisee, eikä se, että rahoitus oli ruotsalaisten." (KAVI n.d. a)

Elokuva on otettu vastaan positiivisesti, muttei täysin varauksetta. Sitä on keuhuttu kunnianhimoiseksi ja suorapuheiseksi, mutta se on myös koettu teoreettisen analysoivaksi. Elokuvan ensi-illassa Heikki Eteläpää sanoi kahden naisen rakkaudesta seuraavasti:

Kun Valerie näiden kasvukokemuksiensa jälkeen varttuu varhaisaikaiseksi – – tiedostaen itsessään kiinnostuksen ja kiintymyksen omaan sukupuoleensa, asiat kotona eivät parane. Nämä tilanteet *Jäähyväisissä* on kuvattu aivan poikkeuksellisella hienovaraisuudella, herkkyydellä ja satuttavuudella. Ehkä parasta, mitä aihealalta on valkokankaalla yleensä nähty. (KAVI n.d. a)

6.3 Lapsia ja aikuisia

Lapsia ja aikuisia on vuonna 2004 valmistunut kotimainen draama. Elokuvan on ohjannut Aleksi Salmenperä ja käsikirjoittanut Pekko Pesonen. Elokuvan kokonaisbudjetti oli 1,4 miljoonaa euroa, ja Suomen elokuvasäätiö tuki sen tuotantoa 600 000 eurolla. (KAVI n.d. b)

6.3.1 Elokuvan tapahtumat

Lapsia ja aikuisia -elokuva käynnistyy klassisesta tilanteesta, jossa elokuvan päähenkilön Venlan parisuhde on tullut käännekohtaan. Venla haluaisi kovasti saada lapsen, kun taas puoliso Antero ei ole asiasta vielä lainkaan innoissaan edes 15 vuoden yhdessäolon jälkeen. Kaiken tämän päälle Venla vielä työskentelee lapsettomuuskllinikalla, minkä vuoksi hän on päivittäin tekemisissä pariskuntien kanssa, joille lapsen hankinta on ajan-kohtainen aihe.

Elokvassa Venlan rakkaudenkohde on Satu, joka työskentelee samalla lapsettomuus-kllinikalla. Satu asuu veljensä Miron ja tämän ystävän Rönkön kanssa. Satu ja Rönkkö eivät seurustele, mutta viettävät ajoittaisia intiimejä hetkiä yhdessä. Satun äiti Seija on vakavasti sairas ja toivoo että tytär löytäisi vihdoon itselleen puolison.

Venlan ja Anteron harrastaessa seksiä kondomi hajoaa. Antero kauhistuu tästä, minkä vuoksi hän sujauttaa 35-vuotisjuhlissaan Venlan kuohuviiniin jälkielekäsypillerin. Samoissa juhlissa hän kosii Venlaa, saaden myöntävän vastauksen ja heti perään Venla kulauttaa kuohuvan kurkusta alas. Seuraavana päivänä näemme Venlan pesevän veriä alushousujaan työpaikan vessassa. Venlan kollega Satu tupsahtaa savukkeelle, ja tiedustelee, tarvitseeko Venla jotakin mutta jättää sitten asian sikseen.

Kotona Venla harmittelee Anterolle, ettei ollutkaan raskaana. Antero ei kommentoi, vaan vaihtaa puheenaihetta. Seuraavana päivänä Venlan lajitellessa pyykkiä, hän löytää Anteron taskusta jälkielekäsylääkkeen kuitin. Venla yrittää puskea työpäivän läpi, mutta jäätyään Satun kanssa lukkojen taakse varastotilaan, hän romahtaa ja kertoo löydöstään (kuvio 2). Satu kommentoi välittömästi, että Venlan tulisi jättää miehensä. Naiset ovat lukkojen takana monta tuntia, ja joutuvat lopulta laukaisemaan palohälytyksen päästäkseen ulos varastosta. Antero tulee noutamaan Venlaa työpaikalta, jolloin Satu ja Antero kohtaavat ensimmäisen kerran.

Kuvio 2. Venla (vas.) ja Satu lukkojen takana klinikan varastossa (Leffatykki 2009).

Venla ei pysty käymään Anteron kanssa keskustelua jälkiehkäisytableteista, vaan jättää löytämänsä kuitenkin kirjekuoreen postilaatikkoon Anterolle. Venla sivuuttaa ongelman ja jatkaa päättäväisesti lapsen hankintaa. Töissä hän pyytää Satulta ovulaatiotestejä ja totea:

Sä oot saanut aivan väärän kuvan meidän suhteesta. Antero kuolis mun takia.

Venlan jatkaessa lapsen yritystä, Antero yrittää pakoilla tilannetta ja keksii syitä, jotta hänen ei tarvitsisi rakastella. Lopulta Venla uhkaa perua häät, mikäli Antero ei suostu hankkimaan lasta. Tämän johdosta Antero menee salaa sterilisaatioon ja kotiin palattuun suostuu jatkamaan lapsen yrittämistä. Venla hämmentyy miehen äkillisestä mielenmuutoksesta ja avautuu asiasta Satulle. Naiset päättävät yhdessä testata Anteron siemennesteen, jossa ei Venlan järkytykseksi ole juuri lainkaan siittiöitä:

Me ei voida saada lapsia.

Venla ei taaskaan kykene puhumaan Anterolle suoraan surustaan. Sen sijaan hän lähentyy Satun kanssa ja vierailee tämän kanssa Seijan luona sairaalassa. Seija kuvittelee Venlan olevan Satun puoliso ja ilahtuu. Venla leikkii mukana.

Satu ja Venla menevät klinikalle sen sulkeuduttua, sillä Venla on päättänyt hankkia lapsen salaa Anterolta keinohedelmöityksellä. Prosessi kuitenkin keskeytyy, kun naisten esimies Claes sattuu paikalle. Claes kertoo olevansa sukunsa viimeinen ja sattumalta myös sinkku, joten hän tarjoutuu auttamaan ”rakastunutta” paria. Kolmikko viettää iltaa

yhdessä ja lopulta Claes tarjoutuu hedelmöittämään Venlan makuuhuoneen puolella, mutta tulee torjutuksi. Naiset karkaavat ja menevät Satun asunnolle, jossa he rakastelevat.

Rönkön kuunnellessa Satun huoneen ulkopuolelta naisten touhuja, Venlan puhelin soi takin taskussa eteisessä. Antero soittaa ja Rönkkö vastaa. Hän kehottaa Anteroa saapumaan paikalle. Anteron, Rönkön ja Miron välille syntyy tappelu, joka keskeyttää Venlan ja Satun yhteisen hetken. Lopulta Venla lähtee Anteron kanssa kotiin. Satu jää pihalle itkemään Rönkön todetessa:

Se vaan haki lesboilusta pieniä kiksejä. Nyt se on menossa kotiin Espooseen hoivaileen omaa tosimestään.

Kotonaan Venla ja Antero yrittävät selvittää välejänsä. Pariskunta hakeutuu parisuhdeterapiaan ja Venla etäännyttää Satusta. Jonkin ajan kuluttua Venla kuitenkin toteaa, ettei Anteron kanssa ole enää yhteistä tulevaisuutta ja päättää erota. Tällä välin Satu on ajautunut Rönkön sinnikkään suostuttelun myötä seurustelemaan hänen kanssaan ja tullut rasakaaksi.

Venla kuulee, että Satun äiti Seija on kuollut ja yrittää lähestyä Satua töissä lohduttaakseen häntä. Seijan hautajaisten päivänä Venla muuttaa pois kotoa ja lähtee ajamaan muuttokuormaansa uuteen kotiin. Matkalla auto kuitenkin hajoaa ja Venla päättää lähteä Seijan hautajaisiin saadakseen vielä mahdollisuuden Satun kanssa. Elokuva päättyy naisten väliseen suudelmaan.

6.3.2 Elokuvan tuotanto ja vastaanotto

Elokuvan avajaisnäytös oli 24.08.2004 Espoo Cinén tiloissa ja lopullinen ensi-ilta 17.09.2004. Elokuva keräsi katsojia elokuvateatterikierröksellään 53 178. Vuoden 2004 ensi-iltansa saaneista elokuvista *Lapsia ja aikuisia* oli seitsemänneksi suosituin. Elokuva esitettiin yhteensä 28 kertaa festivaaleilla vuosina 2004-2006 ympäri maailmaa. (KAVI n.d. b)

Satun näyttelijä, Minttu Mustakallio sai elokuvasta parhaan naissivuosan Jussi-palkinnon. Lisäksi elokuva palkittiin vuonna 2005 laatutuella. Kansainvälisen kriittikopalkinnon elokuva sai Tukholman elokuvajuhlilla. Verzaubert International Queer Film Festivaaleilla elokuvalla myönnettiin Rosebud-palkinto parhaasta fiktioelokuvasta vuonna 2004.

Yleisöltä Elokuva on saanut kiitosta käsikirjoituksesta ja näyttelijäsuorituksista, mutta myös kritiikkiä uskottavuuden puutteesta parisuhteissa. (KAVI n.d. b) Helena Ylänen sanoo Helsingin sanomien Nyt-liitteessä (38/2004) seuraavasti:

Kuvatessaan Venlan, Anteron ja heidän piirinsä elämää *Lapsia ja aikuisia* on epätasainen. Se haparoi hupsuuden ja suoranaisten sydämettömyyden akselilla, kun kyseessä ovat toissijaisiksi koetut henkilöhahmot. Mutta keskittyessään etsimään sitä, ketä Venla rakastaa, kuka rakastaa häntä eniten ja millaisena rakkaus näytetään, Aleksi Salmenperän ohjaus on vaivatonta ja puhdasta. Hänellä on erityisen hyvä kosketus intiimeihin hetkiin, joina pienet asiat saavat valtavia merkityksiä. (Ylänen 2004.)

6.4 Tyttökuningas

Tyttökuningas on vuonna 2015 valmistunut historiallinen draamaelokuva. Elokuvan on ohjannut Mika Kaurismäki ja käsikirjoittanut Michel Marc Bouchard. Elokuva on kansainvälinen yhteistuotanto ja Suomen elokuvasaatiö tuki sen tuotantoa 482 000 eurolla. Muut elokuvan tuotantomaat olivat Kanada, Saksa ja Ruotsi, mutta elokuva kuvattiin Suomen Turussa. (KAVI n.d. c) *Tyttökuninkaan* kokonaisbudjetti oli noin kuusi miljoonaa euroa (Lehtonen 2015).

6.4.1 Elokuvan tapahtumat

Tyttökuningas alkaa elokuvan päähenkilön kuningatar Kristiinan isän kuningas Kustaa II Aadolfin kuolemasta. Kristiina on tuolloin 5-vuotias ja isänsä ainoa perillinen. Isänsä toiveesta Kristiinaa on kasvatettu kuin poikalasta, sillä hänen kohtalonsa on nousta valtaistuimelle isänsä jälkeen. Kuninkaan kuoltua taistelussa, Kristiinan äiti ja kuningatar, sekoaa miehensä kuolemasta. Hän palsamoi aviomiehensä ja säilyttää tämän ruumista kahden vuoden ajan. Valtakunnankansleri Axel Oxenstierna katkaisee tämän kierteen ja marssii linnaan hakemaan niin kuninkaan ruumista kuin Kristiinaakin. Kansleri ottaa Kristiinan hoiviinsa ja ryhtyy vastaamaan tämän kasvatuksesta, kunnes hän on täysi-ikäinen ja valmis nousemaan valtaan.

Elokuva hyppää aikaan, jolloin Kristiina täyttää 18 vuotta ja nousee valtaistuimelle. Hänestä on kasvanut utelias, päättäväinen ja itsevarma nuori nainen. Kristiina pukeutuu housuihin, miekkailee ja on kiinnostunut filosofiasta sekä kyseenalaistaa protestanttisen uskonnon käsityksiä ja sääntöjä. Kruunajaispäivänään hän pitää puheenvuoron, jossa hän julistaa haluavansa kasvattaa kansan sivistystasoa esimerkiksi rakentamalla kouluja ja teattereita. Hän ilmoittaa ottaneensa tavoitteekseen saada aikaan rauha katolilaisten

ja Rooman valtakunnan kanssa. Hänen isänsä kuningas on kuollut taistelussa katolilaisia vastaan, joten ilmoituksesta ei riemuita. Kristiina kuitenkin pitää päänsä:

Mikään ei ole niin vaikeaa kuin rauha.

Kruunajaisten jälkeen käy selväksi, että Kristiinalla on useampikin kosiskelija, mutta hän ei osoita heitä kohtaan kiinnostusta, vaan lähettää jokaisen heistä yksitellen eri puolille rintamaa edustamaan kuningatar. Sen sijaan Kristiina on iskenyt silmänsä kreivitär Ebba Sparreen, joka on kihloissa Jakob De la Gardien kanssa. Kristiina nimittää Ebban hovineidokseen päästäkseen lähemmäksi tätä (kuvio 3).

Kuvio 3. Kristiina (keskellä) hovineitojensa Ebban (vas.) ja Erikan kanssa. (SES 2015c).

Kristiina on kiinnostunut René Descartesin ajatuksista ja luo filosofiaan yhteyden katolisen kirkon lähettiläiden kautta. Kristiinan ja Descartesin välille syntyy ystävyys lähetettyjen kirjeiden kautta, joissa Kristiina pyytää filosofia opettamaan hänelle tunteista ja niiden tutkimisesta. Kristiina päättää kutsua maanpaossa elävän Descartesin vieraakseen. Katolisen kirkon piirissä huomataan, että kuningatar on erilaisten aatteiden ristitulessa ja häneen päätetään yrittää vaikuttaa filosofi Descartesin kautta. Tavoitteena on saada kuningatar kieltämään protestanttinen usko ja kääntymään katolilaiseksi, sekä muuttamaan Vatikaaniin.

Kristiinan rakkauden kasvaessa Ebbaa kohtaan hän tekee ajatuksensa entistäkin tiettävämmiksi ja antaa tälle kalliita lahjoja. Kristiina myös nimittää Ebban kuningattaren ”vuoteenlämmittäjäksi” saadakseen kahdenkeskistä aikaa Ebban kanssa. Tunteidensa vallassa oleva Kristiina ei peittele kiintymystään kreivittäreen, mikä herättää huvitusta kansassa ja huolta hovissa.

Ensimmäinen Kristiinan kosija Johan Oxenstierna palaa kuningattaren lähettämältä komennukselta odottaen pääsevänsä naimisiin kuningattaren kanssa. Kristiina ei tästä välitä, vaan jatkaa edelleen Ebban piirittämistä ja ihastus naisten välillä kasvaa. Johan on raivoissaan Kristiinan laiminlyödessä hänet ja huhut kuningattaren ja hovineidon romanssista kiihtyvät. Ebba ilmoittaa purkavansa kihlauksensa.

Kristiinan innokkain kosija Kaarle Kustaa Kasimir palaa Kristiinan antamalta toimeksiantolta tuoden mukanaan satoja kirjoja ja muita aarteita. Kristiinaa kiehtoo eniten Codex Gigas, eli Paholaisen Raamattu, joka kuuluu sotasaaliin joukkoon. Kristiina karkaa Ebban kanssa sotavoiton juhlinnasta tutkimaan aarteita. Paholaisen Raamattua ihaillessaan Kristiina käy yhä rohkeammaksi Ebban suhteen ja pian naiset lempivät sotasaaliin äärellä. Kaarle Kustaa lähtee etsimään Kristiinaa ja yllättää naiset tositoimissa. Hän käy käsiksi Kristiinaan, mutta Kristiina saa yliotteen ja lähestyy Kaarle Kustaata miekka kädessään. Johan saapuu paikalle ja pysäyttää Kristiinan.

Johan lähettää sotilaita sieppaamaan Ebban tämän ollessa matkalla tapaamaan Kristiinaa ja pakottaa kreivittären hylkäämään Kristiinan ja palaamaan kihlattunsa luokse. Kristiina riutuu ikävästä eikä suostu syömään. Kristiina hiipii yöllä Johanin huoneeseen ja kertoo tälle tietävänsä Johanin järjestäneen Ebban pois lähtemisen. Kansleri löytää poikansa järkyttyneenä ja sekavana:

Vaatteeni olivat tulessa. Kaikki oli tulessa. Hän katsoi minua aivan kuin tietäisi kaiken.

Kristiina lähtee ratsastamaan ja uupuneena putoaa hevosen selästä. Kristiina jää makaamaan hankeen, josta Ebba ja joukko etsijöitä löytävät hänet. Kristiina luulee Ebban palanneen luoksensa, mutta Ebba kertoo, että on palannut kihlattunsa luokse ja aikoo mennä tämän kanssa naimisiin. Kristiina kysyy parilta ovatko nämä rakastuneita, ja saatuaan myöntävän vastauksen toivottaa heille kaikkea hyvää poistuen sittem paikalta silminnähden järkyttyneenä.

Katolilaiset lähettiläät näkevät hetkensä koittaneen ja aikovat painostaa kuningatarta hänen heikkoa olotilaansa hyväksikäyttäen. Descartes ei halua lähteä mukaan suunnitelmaan, minkä johdosta hänet myrkytetään. Kristiina saapuu ystävänsä kuolinvuoteelle ja ehtii kuulla tämän suusta vielä viimeiset sanat. Sanoja ei paljasteta katsojalle, mutta Kristiina romahtaa täysin Descartesin vedettyä viimeisen henkäyksensä.

Kristiina saavuttaa pohjan ja käyttäytyy holtittomasti, aiheuttaen ympärillään huolta mielen terveydestään. Ebba viettää häitään ja Kristiina heittäytyy jokeen virran vietäväksi. Hän selviää, mutta ei osoita mieleltään toipumisen merkkejä. Katolilaiset antavat hänelle tarjouksen: kiellä uskosi, luovu kruunusta ja elä loppuelämäsi Vatikaanissa ”Neitsyt-kuningattarena”. Kristiina epäröi:

Luopua kaikesta, mitä olen, tullakseni siksi, miksi haluan tulla?

Huhut Kristiinan kääntymisestä katolilaisuuteen saavuttavat kanslerin. Kansleri anelee Kristiina olemaan tekemättä tätä ja pyytää kuningatarta pelastamaan Ruotsin. Hän uskoo maan suistuvan kaaokseen ilman kuningatarta ja tämän laillista perillistä. Kristiina myöntyy ja nimittää Kaarle Kustaa Kasimirin pojakseen ja sen myötä perilliseksi. Kristiina luopuu kruunusta, lähtee Vatikaaniin ja elää siellä loppuelämänsä kuullen neitsyenä.

6.4.2 Elokuvan tuotanto ja vastaanotto

Elokuvan maailman ensi-ilta oli 4.9.2015 Montrealissa, Suomessa se esitettiin ensimmäisen kerran 11.12.2015 (SES 2015b). Malin Buska palkittiin parhaana naisnäyttelijänä Montreal World Film Festivaleilla 2005. Samoilla festivaaleilla elokuva valittiin yleisön suosikiksi (Booth 2015). Marjatta Nissinen voitti elokuvasta pukusuunnittelun Jussi-palkinnon vuonna 2016 (KAVI n.d. c).

Tyttökuningas saa kehuja Turun maisemista ja historiallisista puvuistaan, mutta tarina ei lunasta odotuksia. Yleisöpalkinnostaan huolimatta elokuva ei onnistu vakuuttamaan kriitikoita. Veli-Pekka Lehtonen sanoo, että elokuva on kyllä historiallisesti paikkansa pitävä, mutta se tulee esille koululaisesitelmän tylsyydellä (Lehtonen 2015).

7 Elokuvien päähenkilöiden analyysi

Löytämieni lesbohahmojen analyysissä törmäsin heti mielenkiintoiseen ongelmaan. Elokuvat on tehty pitkällä aikavälillä, ensimmäinen on valmistunut 1981, toinen 2004 ja viimeisin elokuva 2015. Analysoin siis suomalaisen elokuvan representaatiota lesboista elokuvahistorian alusta tähän päivään, sillä en löytänyt vanhempia elokuvia kuin *Jäähyväiset*, joissa päähenkilö olisi ollut lesbo elokuvan tapahtumien aikaan.

Analyysissani keskityin etsimään yhtäläisyyksiä elokuvien hahmojen välillä. Koska elokuvia on ainoastaan kolme, en kuitenkaan tietoisesti halunnut tehdä hahmoista tyyppi-esimerkkejä, sillä toivon mukaan elokuvia olisi hyvinkin lähitulevaisuudessa enemmän tarjolla tutkittavaksi. Koska kaksi elokuvista on kuitenkin perustavanlaatuisesti samanlaisia, päätin jakaa analysoimani elokuvat kahteen ryhmään: epookit ja nykypäivän kuvaukset.

7.1 Epookit

Epookilla tarkoitetaan elokuvan sijoittamista menneeseen ajankohtaan (Koulukino n.d.). Tämän määritelmän mukaan tähän kategoriaan kuuluvat elokuvat *Jäähyväiset* ja *Tyttökuningas*. *Jäähyväiset* sijoittuu 1930-luvun Suomeen, kun taas *Tyttökuningas* 1600-luvun Ruotsiin. Elokuvia yhdistää myös se, että molemmat kertovat todellisista henkilöistä, joskaan eivät täysin totuudenmukaisesti, sillä kyseessä ovat fiktioelokuvat.

Luonnollisesti elokuvien sijoituessa menneeseen ajankohtaan voidaan molempien elokuvien todeta muistuttavan ulkoisesti toisiaan, vaikkakin ne sijoittuvat hyvin eri ajankohtiin. Kummankin elokuvan puvustuksesta, lavastuksesta ja maskeerauksesta on pääteltävissä hyvin nopeasti, että elokuva ei käsittele nykypäivään sijoittuvia tapahtumia. Samaa tulkintaa tukee myös elokuvan dialogi, joka on molemmissa elokuvissa ajankuvan mukainen.

Sekä Valerien että Kristiinan tarinoita käsitellään elokuvissa pitkällä aikavälillä, lapsuudesta aikuisuuteen. Elokuvien yhtenä teemana lesbouden lisäksi onkin kasvaminen: molemmat elokuvat ovat omilla tavoillaan kasvutarinoita. Valerie kasvaa isänsä tyrannian alla alistuvaksi ja tahdottomaksi aikuiseksi, kunnes on tarpeeksi vahva uhmatakseen isäänsä. Kristiina taas kasvaa ilman isäänsä, mutta hänet kasvatetaan prinsessan sijaan prinssiksi ja tulevaksi hallitsijaksi, mikä johtaa aikuisiällä vahvaan itseluottamukseen ja jääräpäisyyteen, josta koituu hänelle ongelmia.

Jäähyväiset-elokuvassa Valerie kertoo lapsuuden ystävästään Gustavista, joka oli hänelle kuin veli. Valerie muistelee lapsena ihailleensa Gustavia ja tämän itsevarmuutta. Valerie itse esittää, että tämä johtui siitä, että Gustav kasvatettiin pojaksi eikä hänen tahtoaan koskaan murennettu. Tähän ajatukseen peilaten, Kriistina onkin hahmona ja persoonan lähestulkoon Valerien täysi vastakohta. Valerie on aina elänyt isänsä vallan alla, kun taas Kriistiina on pienestä pitäen tiennyt, että hän tulee aikuisena saamaan enemmän valtaa kuin kukaan hänen ympärillään oleva ihminen.

Kriistiinan vahvasta tahdosta huolimatta, Valerien tapaan, hän syntyy aikaan, jolloin lesbous ei ole yleisesti hyväksyttyä. Sekä Valerie että Kriistiina tuntuvat elokuvissa tiedostavan tämän asian, mutta kummankin kohdalla rakkaus nousee epäilysten ylitse ja hetken he uskovat, että voisivat elää elämänsä onnellisina rakastettujensa kanssa. Molempien hahmojen romanssien kohtalona on kuitenkin loppua ympäristön aiheuttamien esteiden takia. Valerien romanssi Kerstiniin päättyy isän saatua tietää siitä, jolloin Valerie lähetetään pois kotoa antamasta huonoja vaikutteita pikkusiskolleen. Kuningattaren asemassa Kriistiina taas on koskematon, mutta hänen rakkauden kohteensa kreivitär Ebba ei ole. Tämän johdosta Ebbaa painostetaan hylkäämään Kriistiina ja hyväksymään asemansa hovissa.

Mielenkiintoista molempien hahmojen kohdalla on se, että henkilöt, jotka asettuvat heidän rakkautensa tielle sattuvat olemaan molemmissa elokuvissa miehiä. Valerien tarinassa selkeä antagonisti on hänen isänsä. Äitikin osallistuu tyttärensä kaltoinkohteluun, mutta rakastunutta Valerieta kohtaan hänellä vaikuttaa eleiden perusteella olevan jopa hieman myötätuntoa. Kriistiinan kohdalla taas kaikki hänen toiminnastaan järkyttyneet henkilöt ovat miehiä ja miehet ovat aktiivisia toimijoita Ebbaa hädettäessä. Kriistiinan äiti esitetään mielisairaana naisena, joka inhoaa tytärtään, mutta hänellä ei ole aktiivista roolia Kriistiinan romanssin pysäyttämässä. Miesten rooli antagonisteina on selitettävissä yksinkertaisesti sillä, että kummankin elokuvan yhteiskunnissa miehillä on ollut myös lainsäädännöllisesti enemmän valtaa kuin naisilla, eikä lesbous ole ollut kumpanakaan ajankohtana sallittua.

Koska sekä *Jäähyväisissä* että *Tyttökuninkaassa* tapahtumat sijoittuvat aikaan, jolloin lesboutta ei ole katsottu hyvällä, on luonnollista, että tästä johtuen kahden naisen välinen suhde on elokuvassa hahmon kohdalla suuri haaste, jota yritetään ratkaista. Valerien tarinan suurin haaste alistavan isän lisäksi on hänen lesboutensa, ja se miten hän voisi elää vapaasti sellaisena kuin hän on. Kriistiinan kohdalla tilanne on sama, hänen tulee

luopua kaikesta tietämästään tullakseen sellaiseksi kuin haluaa. Valitettavasti tästä joutuksen kummankaan sankarittaremme tarina ei rakkauden suhteen pääty onnellisesti. Kumpikin hahmo joutuu luopumaan rakastetuistaan ympäristön painostuksesta, mutta samaan aikaan kumpikin löytää keinon vapautua tuosta paineesta. Valerille vapaus koittaa isän kuoleman myötä, kun taas Kristiina saa vapautensa luovuttuaan kruunustaan.

7.2 Nykypäivän kuvaus

Ainoa tutkimani elokuva, joka sijoittuu nykypäivään, on *Lapsia ja aikuisia*. Vaikka elokuvan valmistumisesta on jo lähes 15 vuotta, kutsun sitä silti nykypäivän kuvaukseksi, sillä suhteessa kahteen muuhun analysoituun elokuvaan kyseessä on selkeästi nykypäivää lähempänä oleva tarina. Elokuvan puuvustus, lavastus ja maskeeraus ovat tunnistettavia ja katsoja sijoittaa ne nopeasti mielessään jollekin aikavälille viimeisen 20 vuoden ajalta.

Kun *Lapsia ja aikuisia* on tullut ensi-iltaan, on Suomessa jo ollut voimassa laki, joka on mahdollistanut parisuhteen rekisteröinnin samaa sukupuolta oleville henkilöille avioliiton sijaan (Laki rekisteröidystä parisuhteesta 950/2001). Tätä kautta voimme päätellä, että Venla elää maailmassa, jossa lesbous on jonkin verran suvaitumpaa kuin esimerkiksi 1930-luvun Suomessa, jossa Valerie elää. Suvaitsevaisuutta ei kuitenkaan voi sanoa täydelliseksi, sillä vaikka esimerkiksi Venlan ja Satun esimies Claes tarjoutuu auttamaan ”rakastunutta naisparia” päätä pahkaa, on esimerkiksi Anteron vaikeaa hyväksyä Venlan suhdetta. Toki Antero olisi järkyttynyt aivan yhtä lailla, mikäli kyseessä olisi suhde mieheen, mutta suhteen paljastuttua ja hänen tentattua Venlalta ”nuoliko se sun pillua?” voidaan vetää johtopäätöksiä, että syrjähyppy ei ole ainoa asia mikä aiheuttaa Anterossa epävarmuutta.

Merkittävä ero Venlan hahmossa Valerieen ja Kristiinaan on se, että hän on koko elokuvan ajan saman ikäinen ja jo aikuinen. *Lapsia ja aikuisia* seuraa siis lyhyempää aikaväliä kuin epookiksi luettavat analysoimani elokuvat. *Lapsia ja aikuisia* ei myöskään ole kasvuelokuva, vaikka Venlan hahmossa toki tapahtuukin kehitystä ja kasvua elokuvan aikana. Iän lisäksi Venlan lähtöasetelma eroaa myös siinä, että elokuvan alussa hän on jo parisuhteessa ja vielä miehen kanssa.

Lapsia ja aikuisia on parisuhde-elokuva, sillä hahmojen väliset ongelmat liittyvät pitkälti parisuhteisiin. Siinä missä Valerie ja Kristiina painiskelevat sen kanssa, miten voisivat

olla rakkaansa kanssa, ei Venlan ongelma elokuvassa oikeastaan liity lainkaan lesbouteen vaan lapsen hankintaan. Venla haluaisi lapsen, mutta hänen puolisonsa Antero ei halua. Tämä erimielisyys johtaa siihen, että Venla alkaa muutoinkin pohtimaan parisuhteensa tilaa, mutta vasta hylättyään Satun täysin hän ymmärtää, että olisi onnellisempi ilman Anteroa ja yhdessä Satun kanssa. Vaikka lesbosuhteen aloittamisen ei pitäisi automaattisesti parantaa Venlan mahdollisuuksia lapsen saamisessa, on Satu tullutkin ylittäen raskaaksi naisten eron aikana, eli Venla saa oikeastaan ratkaistua isoimman ongelmansa valitessaan lopulta Satun.

Elokuvan lopussa piilee tärkein ero Venlan tarinan ja Valerien sekä Kristiinan tarinoiden välillä. Lopussa Venla päätyy yhteen naisen kanssa, toisin kuin muissa tutkimissani elokuvissa. Loppu on siis rakkauden osalta onnellinen. Tähän varmasti vaikuttaa se, että elokuva sijoittuu aikaan, jolloin tämä vaihtoehto on todella mahdollinen.

7.3 Analyysin yhteenveto

Analyysini lopputulemana voidaan pitää, että kotimaisten pitkien fiktioelokuvien kuvauksesta lesboista voidaan löytää joitakin yhtäläisyyksiä, kun tarkastellaan niitä suhteessa elokuvan tyylilajiin. Sekä *Jäähyväisten* että *Tyttökuninkaan* kohdalla voidaan väittää, että elokuvien yhtäläisyydet johtuvat ainakin jossain määrin siitä, että elokuvat sijoittuvat menneeseen aikaan, ja siitä, että ne käsittelevät todellisten henkilöiden elämää. *Lapsia ja aikuisia* erottuu tässä suhteessa joukosta, sillä jo tapahtumien sijoittaminen nykypäivään antaa mahdollisuuksia viedä kuvausta lesboudesta avoimempaan ja toiveikkaampaan suuntaan.

Tutkimukseni perusteella suomalaisessa elokuvassa ei vielä olla päästy käsittelemään yhtä yleisintä lesboelokuvan aihealuetta: kaapista tulemistä. ”Coming out” -kertomukset ovat yksi yleisimmistä homo- ja lesboelokuvan aiheista, joista en tutkimukseni perusteella löytänyt kotimaista esimerkkiä lesbohahmojen kohdalla. Tällaiset kertomukset ovat kuitenkin tärkeitä, sillä ne tarjoavat seksuaali-identiteettiään pohtiville henkilöille mahdollisuuden tukeen ja kannustavat yksilöä oikeudessaan itsemäärittelyyn. (Becker, Citron, Lesage & Rich 1995, 35.)

8 Johtopäätökset

Lähtiessäni etsimään elokuvia opinnäytetyötäni varten tiesin, että tehtävästä tulee haastava. Sopivia elokuvia sai toden teolla etsiä, ja lopulta analysoitavaksi valituissa kolmessa elokuvassa oli useita piirteitä, jotka vaikuttivat hieman erikoisilta. Ensinnäkin vain yksi elokuva kolmesta on pelkästään kotimaisen tuotantoyhtiön työn tulos. *Jäähyväiset* on ruotsalaisen tuotantoyhtiön elokuva, jota on kylläkin rahoitettu Suomesta. *Tyttökuningas* sen sijaan on usean eri maan tuotantoyhtiön yhteinen elokuva. Toinen asia, johon kiinnitin huomiota, on elokuvien puhuttu kieli. Ainoastaan *Lapsia ja aikuisia* on puhuttu suomeksi. *Jäähyväisissä* pääkieli on ruotsi, kun taas *Tyttökuninkaassa* keskustelua käydään pääasiassa englanniksi. Etsiessäni kotimaisia elokuvia, joissa päähenkilö on lesbo, en todellakaan odottanut, että ainoastaan yksi elokuva olisi suomeksi puhuttu, siitäkin huolimatta, että tiesin elokuvia olevan vain vähän.

Koska elokuvia tästä aiheesta on tehty vähän, voisi odottaa, että ne olisivat sisällöltään kaukana toisistaan. Tämän vuoksi yllättävää on ollut myöskin se, että sattumalta kaksi elokuvista ovat epookkia ja vieläpä lesbouden käsittelytavaltaan samankaltaisia. Molemissa elokuvissa päähenkilö joutuu luopumaan rakkaudestaan ympäristön painostuksen takia, eikä heistä kumpikaan pääse elämään vapaasti omana itsenään huolimatta seksuaalisesta identiteetistään. *Lapsia ja aikuisia* -elokuvassa päähenkilö päätyy yhteen rakkaansa kanssa, mutta elokuva loppuu ennen kuin pääsemme näkemään pariskunnan elämää sen enempää. Voidaankin todeta, että Suomessa meillä ei vielä ole elokuvaa, joka seuraisi hahmojen elämää lesbona. Kaikissa kolmessa elokuvassa päähenkilöt rakastuvat, mutta kahdessa parisuhde ei pääse koskaan alkuun, eikä päähenkilö ulos kaapista, kun taas kolmannessa elokuvassa päähenkilö saa rakkauden, mutta kaapista ulos tuleminen ja elämä naisparina jää näkemättä.

Sen lisäksi, että emme näe elokuvien päähenkilöitä missään vaiheessa virallisesti elämässä lesbona, tai osana naisparia, ei missään elokuvassa myöskään koeta hetkeä, jossa päähenkilö identifioisi itsensä lesboksi. Itseasiassa sanaa lesbo ei edes mainita kuin elokuvassa *Lapsia ja aikuisia*, ja tuolloinkin asiayhteys on ikävä ja sanamuoto ”lesboilu”. Päähenkilöiden lesbouteen viitataan elokuvissa ainoastaan kiertoteitse tai silloin, kun ympäristö tuomitsee päähenkilön toiminnan. Lesbous siis esitetään ongelmana ja sellaisena ominaisuutena, jota ympäristö paheksuu ja pitää jopa vastenmielisenä. Vaikka *Lapsia ja aikuisia* -elokuvassa päähenkilö saa onnellisen lopun, jää elokuva vielä kauas Venlan seksuaali-identiteetin hyväksymisestä.

Tekemäni tutkimuksen perusteella voin todeta, että tämän aineiston perusteella kotimainen elokuva ei anna järin positiivista kuvaa lesboudesta. Toki analysoimieni elokuvien tyyppiset kertomukset ovat tärkeitä ja niillä on paikkansa lesboudesta kertovien elokuvien joukossa. Kuten olen opinnäytetyössäni aiemmin todennut, yksilöiden on tärkeää nähdä itsensä kaltaisia hahmoja valkokankailla. Tässä analysoimani elokuvat onnistuvatkin, ne tarjoavat yksilölle samaistumispintaa, mutta valitettavasti eivät juurikaan tukea.

Kuten aiemmin totesin, tässä tutkimuksessa käsitellyistä elokuvista yksikään ei ole ”coming out” -elokuva. Uskon, että tällaiselle elokuvalle olisi Suomessa tarvetta. Yksilön kehityksen kannalta on tärkeää nähdä itselleen samaistuttavia hahmoja, ja uskon, että tarve tällaiselle on erityisen suuri henkilön kohdalla, joka pohtii omaa seksuaali-identiteettiään. Tällaisessa tilanteessa oleva henkilö mitä luultavimmin kaipaa erityisesti positiivisia kuvauksia elämästä lesbona. Mikäli elokuvissa lesbohahmojen tulevaisuus vaikuttaa toistuvasti näköalattomalta tai synkältä, on tällä varmasti vaikutusta siihen, miten yksilö näkee omat mahdollisuutensa yhteiskunnassa.

Koska tutkimukseni paljasti tutkimieni elokuvien vähäisen määrän, käänsin katseeni tulevaan ja lähdin selvittämään, onko lähivuosina valmistumassa muita elokuvia, joissa päähenkilönä olisi lesbo. Kävi ilmi, että tuotantoyhtiö Oktoberilta on tulossa vuonna 2019 elokuva, joka perustuu Sofi Oksasen romaaniin *Baby Jane*. Samalla nimellä kulkeva elokuva kertoo pikkukaupungista Helsinkiin muuttavasta Jonnasta, joka tutustuu ja rakastuu itsevarmaan Piki-nimiseen naiseen. (SES n.d. a). Kirja käsittelee seksuaalivähemmistöjen ja mielenterveyspotilaiden asemaa Suomessa. (Sofi Oksanen 2013.) Lisää lesbojen representaatiota on siis luvassa, mutta kirjan perusteella sekään ei maalaille erityisen positiivista kuvaa lesboudesta katsojalleen.

Elokuvien etsimisen ja analysoinnin myötä aloin myös pohtia, onko rahoittajapuolella otettu huomioon seksuaalivähemmistöjen representaation määrää. Suomen elokuvasektori julkaisi syksyllä 2018 uuden strategiansa seuraavalle viidelle vuodelle ja järjesti asiasta esittely- ja keskustelutilaisuuden, johon itse osallistuin. Tilaisuudessa Women in Film and Television Finland ry:n edustaja Jenni Koski nosti esille sen, että strategiassa ei mainita terminä vähemmistöjä koskevaa yhdenvertaisuutta. Kosken esittämä kritiikki kohdistui pääasiassa sukupuolten tasa-arvoa lisäävien toimenpiteiden ja linjausten vähyteen, mutta jäin itse pohtimaan juuri vähemmistöjen näkökulmaa jo elokuvien rahoitusvaiheessa. Yksi koko opinnäytetyön tekoprosessin suurimmista haasteista oli löytää

elokuvia, jotka sopivat tekemääni rajaukseen. Lopulta tällaisia elokuvia löytyi ainoastaan kolme. Tämän vuoksi tekemäni tutkimuksen perusteella väitän, että Suomessa ei tänä päivänä tehdä tarpeeksi lesboista kertovia elokuvia. Miten tällaisten elokuvien määrää voitaisiin kasvattaa? Tarve niille on helposti perusteltavissa, enää tarvittaisiinkin vain toimia, joilla varmistetaan tällaisten elokuvien tuotanto.

Opinnäytetyön tekeminen oli mielenkiintoista ja johdatti minut elokuvien pariin, jotka olivat minulle vielä entuudestaan tuntemattomia. Pidän myös itse tutkimustani onnistuneena, sillä sen seurauksena en suinkaan koe löytäneeni vastauksia kaikkiin matkalla heränneisiin kysymyksiin, vaan pikemminkin keksineeni tusinan lisää. Toivon että tutkimukseni herättäisi alallamme yleisimminkin keskustelua siitä, haluammeko tehdä konkreettisia toimenpiteitä sen eteen, keiden tarinoita kerromme ja millaisen kuvan välitämme erilaisista ihmisryhmistä.

Lähteet

Arola, Anna 2008. "Jos jossain vilahti lesbo-sana, mä olin kiitollinen". Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto. Tiedotusopin laitos.

<https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/80117/gradu02913.pdf?sequence=1>
(Luettu 20.08.2018)

Becker, Edith; Citron, Michelle; Lesage, Julia; Rich, B. Ruby 1995. Lesbian and Film. Creekmur, Corey K.; Doty, Alexander (toim.) 1995. Out in Culture – Gay, Lesbian, and Queer Essays on Popular Culture. Durham & London: Duke University Press.

Booth, Katie 2015. The unconventional reign of Sweden's queer Queen Christina. Women in the world.

<https://womenintheworld.com/2015/12/03/the-unconventional-reign-of-swedens-queer-queen-christina/>
(Luettu 08.10.2018)

Davies, Steven Paul 2008. Out at the Movies – A History of Gay Cinema. Harpenden: Kamera Books.

Defiant Succes. The Silent Cinema Blogathon. 2015

<http://movienut14.blogspot.com/2015/10/the-silent-cinema-blogathon.html>
(Luettu 15.09.2018)

Giuliano, Traci A.; Gomillion Sarah C. 2011. The Influence of Media Role Models on Gay, Lesbian, and Bisexual Identity. Verkkoartikkeli Taylor & Francis Online.

<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00918369.2011.546729>
(Luettu 20.08.2018)

GLAAD. Media Reference Guide 2014, 4

<https://www.glaad.org/reference>
(Luettu 29.08.2018)

Hänninen, Harto 13.08.2014. Kino Suomi: Jäähyväiset. Yle.

<https://yle.fi/aihe/artikkeli/2014/08/13/291-kino-suomi-jaahyvaiset>
(Luettu 02.09.2018)

Kangasniemi, Hanna. Jäähyväiset ja katsojan valta nähdä. Elonet.fi

<https://www.elonet.fi/fi/kansallisfilmografia/suomalaisen-elokuvan-vuosikymmenet/1980-1989/jaahyvaiset-ja-katsojan-valta-nahda>
(Luettu 02.09.2018)

Kangasniemi, Hanna 1994. Kuvien välistä, kuvien takaa – miten tutkia lesboelokuvaa? Hekanaho, Pia Livia; Mustola, Kati; Lassila, Anna; Suhonen, Marja (toim.) 1996. Uusin silmin – Lesbien katse kulttuuriin. Helsinki: Yliopistopaino.

KAVI a. Avskedet. Elonet.fi

<https://www.elonet.fi/fi/elokuva/100283>
(Luettu 02.09.2018)

KAVI b. Lapsia ja aikuisia. Elonet.fi
<https://www.elonet.fi/fi/elokuva/1232247> (Luettu 15.09.2018)

KAVI c. Tyttökuningas. Elonet.fi
<https://www.elonet.fi/fi/elokuva/1551723> (Luettu 08.10.2018)

Knuuttila, Tarja; Lehtinen, Aki Petteri 2010. Repsesentaatio – Tiedon kivijalasta tieteid
den työkaluksi. Helsinki: Gaudeamus.

Koulukino. Epookki elokuvassa.
<http://www.koulukino.fi/hymyileva-mies/epookki-elokuvassa>
(Luettu 01.11.2018)

Laki rekisteröidystä parisuhteesta 950/2001. Finlex.fi
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2001/20010950>
(Luettu 28.08.2018)

Leffatykki 2009. Lapsia ja aikuisia. Leffatykki.com
<http://www.leffatykki.com/elokuva/lapsia-ja-aikuisia-kuinka-niita-tehdaan/kuvat>
(Luettu: 01.09.2018)

Lehtonen, Veli-Pekka 11.12.2015. Tyttökuningas syntyi kuuden miljoonan euron budje
tilla –tuloksena yhdentekevä teos
<https://www.hs.fi/kulttuuri/elokuva-arvostelu/art-2000002872039.html>
(Luettu: 08.10.2018)

Mustola, Kati; Pakkanen Johanna 2007. Sateenkaari-Suomi. Helsinki: Like.

Mäkikoskela, Riikka 2008. Representaation käsitteestä.

Mäkinen, Elina 22.02.2018. Kaikki rakkaudet ovat hyvästijättöjä. Vivica Bandler 100
vuotta.
<https://vivicabandler100.wordpress.com/2018/02/22/kaikki-rakkaudet-ovat-hyvastijat-toja/>
(Luettu 05.09.2018)

Rossi, Leena-Maija 2010. Esityksiä, edustamista ja eroja: Representaatio on politiik
kaa. Knuuttila, Tarja; Lehtinen, Aki-Petteri (toim.) 2010. Representaatio –Tiedon kivija
lasta tieteiden työkaluksi. Helsinki: Gaudeamus.

Santalahti, Sanna 05.09.2017. Sukupuolen moninaisuus ja seksuaalinen suuntautunei
suus. Koulun
terveyskirjasto.
<https://www.koulunterveyskirjasto.fi/artikkeli/smm00001> (Luettu: 01.11.2018)

Seta a. Avioliittolaki. Seta.fi
<https://seta.fi/ihmisoikeudet/tasa-arvo-ja-yhdenvertaisuus/avioliittolaki/>
(Luettu 10.09.2018)

Seta 12.12.2016b. Sateenkaarisanasto
<https://seta.fi/sateenkaaritieto/sateenkaarisanasto/> (Luettu 01.11.2018)

Sofi Oksanen. Baby Jane. Sofioksanen.vuodatus.net 2013
<https://sofioksanen.vuodatus.net/sivut/baby-jane>
(Luettu 05.11.2018)

Suomen elokuvasäätiö a. Baby Jane. Ses.fi
https://ses.fi/elokuvat/elokuva/?tx_browser_pi1%5BshowUid%5D=1021&cHash=7edc6532c6a4c3db02207f935b9d73a8
(Luettu 05.11.2018)

Suomen elokuvasäätiö 19.08.2015b. Mika Kaurismäen ohjaama epookkielokuva Tyttökuningas valittiin Montrealin elokuvajuhlien kilpasarjaan. Ses.fi
http://ses.fi/ajankohtaista/ajankohtainen/?tx_ttnews%5Btt_news%5D=1046&cHash=47c2ee748cc3b0b893984340be2dd80b
(Luettu 14.10.2018)

Suomen elokuvasäätiö 14.12.2015c. Tyttökuningas avasi listan neljätentenä. Ses.fi
http://ses.fi/ajankohtaista/ajankohtainen/?tx_ttnews%5Byear%5D=2016&tx_ttnews%5Bmonth%5D=01&tx_ttnews%5Btt_news%5D=1128&cHash=0fa212f84df7c970c71e3d2acfd4a879
(Luettu 14.10.2018)

Vinokino. Vinokino 2018.
<http://www.vinokino.fi/>
(Luettu 05.09.2018)

Väisänen, Mikko 22.11.2016. Seksuaalisen suuntautumisen, sukupuoli-identiteetin ja seksin sanastoa. Pirkanmaan Seta Ry.
<http://www.pirkanmaanseta.fi/seksuaalisen-suuntautumisen-sukupuoli-identiteetin-ja-seksin-sanastoa/> (Luettu: 01.11.2018)

Wickström, Taru 2013. 'Entä jos pahin tapahtuisi, miten siitä selviytyisit?' — Homoseksuaalisuuden ja toiseuden rakentuminen suhteessa normatiiviseen heterouteen nuorille naisille suunnatussa Demi-lehdessä. Pro gradu-tutkielma. Helsingin yliopisto.
<https://helda.helsinki.fi/handle/10138/38234>
(Luettu 15.08.2018)

Yle.fi 15.03.2013. Kino Suomi: Jäähyväiset.
<http://vintti.yle.fi/yle.fi/teema/ohjelmat/juttuarkisto/jaahyvaiset-12.html>
(Luettu 18.09.2018)

Ylänen, Helena 2004. Helsingin sanomat Nyt-liite 38/2004.
<https://www.hs.fi/kulttuuri/elokuva-arvostelu/art-2000002583673.html>
(Luettu 29.10.2018)

Elokuvat

Jäähyväiset (Avskedet). 1981. Eija-Elina Bergholm. Tuija-Maija Niskanen.
Ruotsi/Suomi: Cinematograph Ab. 90 min.

Tyttökuningas (The Girl King). 2015. Michael Marc Bouchard, Linda Gaboriau. Mika Kaurismäki. Suomi/Kanada/Saksa/Ruotsi: Marianna Films Oy, Triptych Media, Starhaus Filmproduktion GmbH, Galafilm, Inc., Anagram Film & TV / Mika Kaurismäki, Anna Stratton, Arnie Gelbart, Rainer Kölmel, Wasiliki Bleser, Martin Persson. 106 min.

Lapsia ja aikuisia. 2004. Pekko Pesonen. Aleks Salmenperä. Suomi: Blind Spot Pictures Oy / Petri Jokiranta, Tero Kaukomaa. 102 min.